

Tab. 14: Pražský hrad, odpadní jámka S. Přehled hrnců a hrnků.

Tab. 14: Prague Castle, waste pit S. Overview of pots and cups.

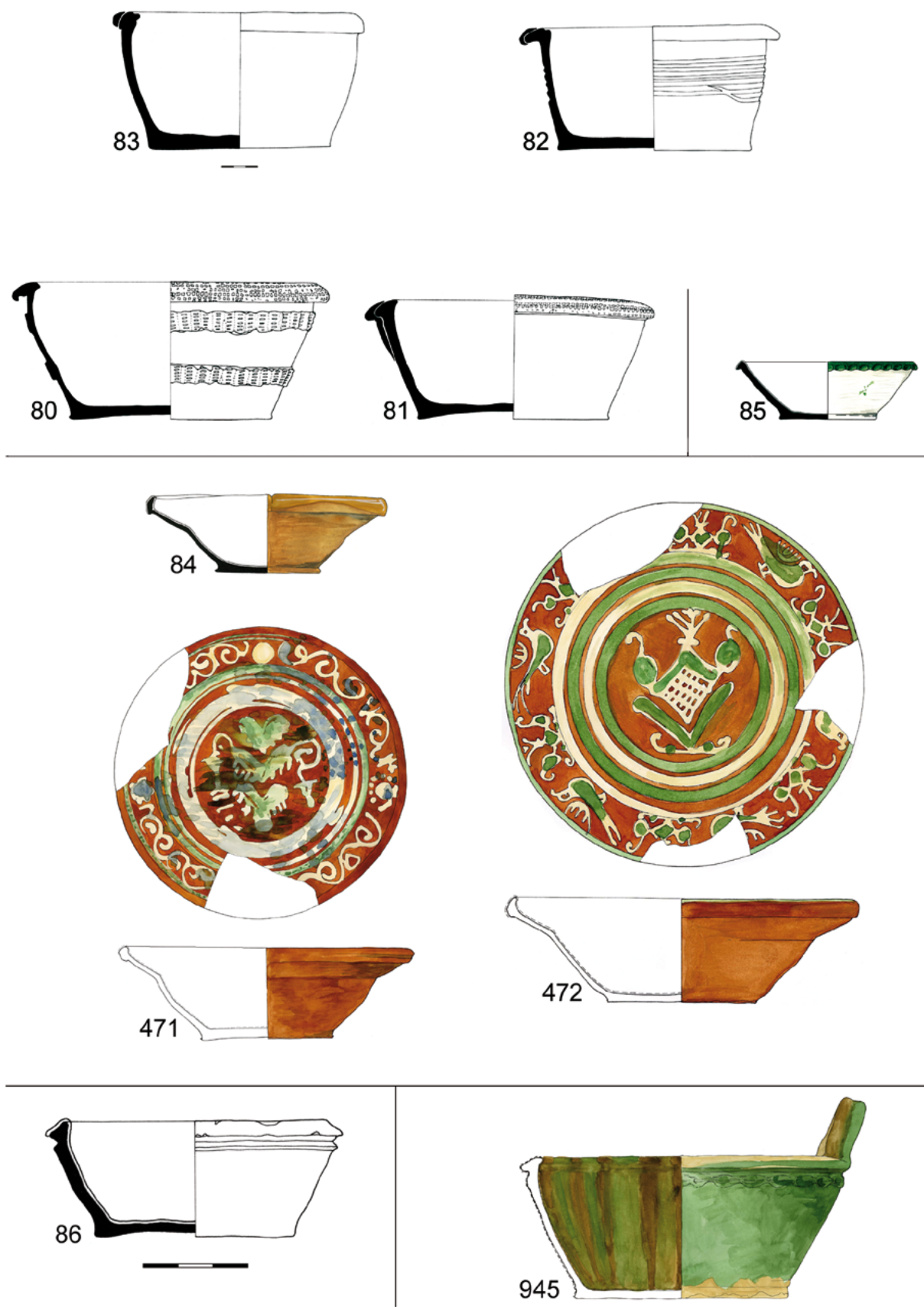
Tab. 15: Pražský hrad, odpadní jámka S. Přehled hrnců a hrnků.

Tab. 15: Prague Castle, waste pit S. Overview of pots and cups.

Tab. 16: Pražský hrad, odpadní jímka S. Přehled džbánů, květináč, tyglík a kukačka.

Tab. 16: Prague Castle, waste pit S. Overview of jugs, corbel, flower pot container, crucible, cuckoo bird.

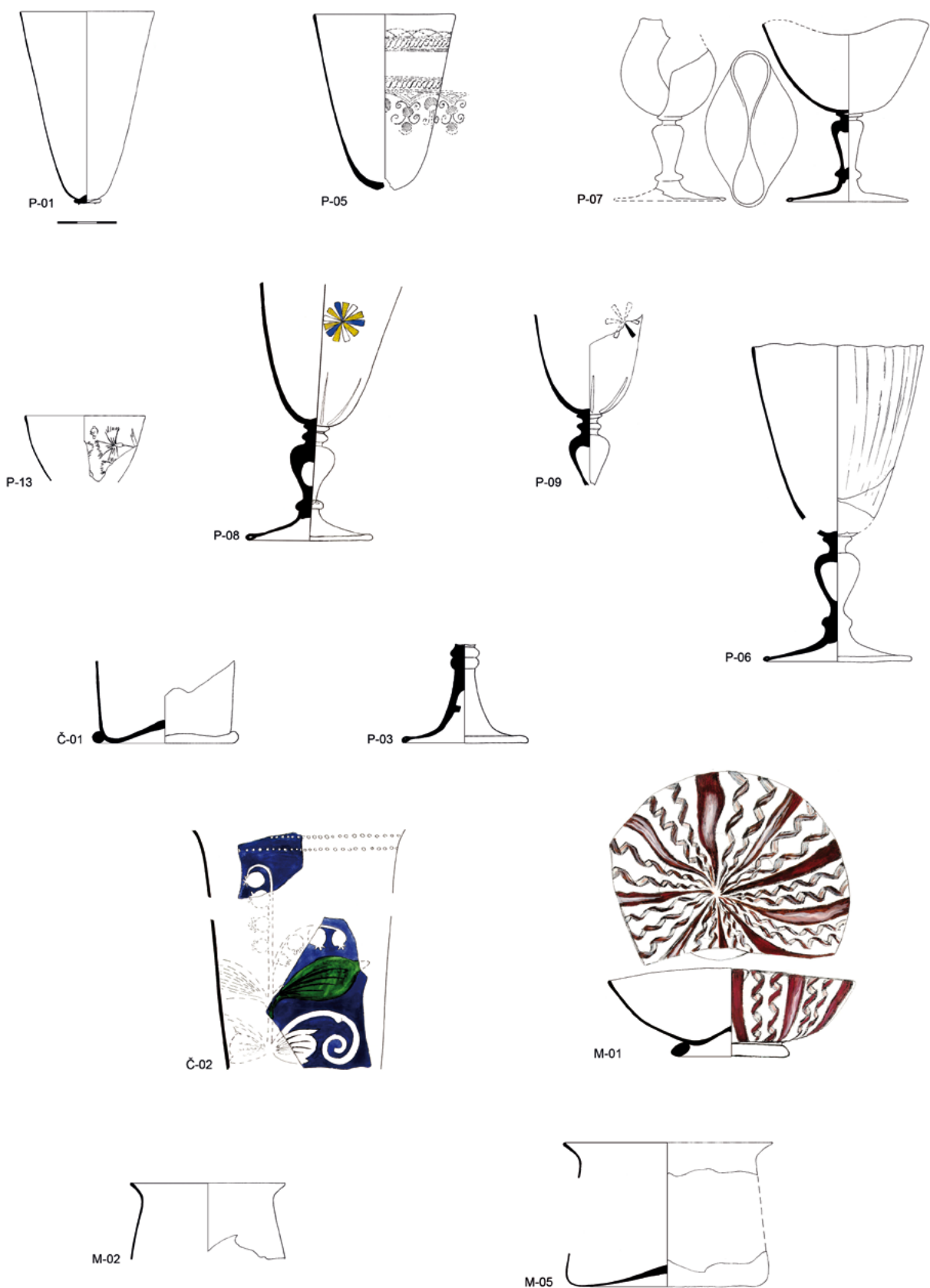

Tab. 17: Pražský hrad, odpadní jámka S. Přehled hlubokých a mělkých mís.
Tab. 17: Prague Castle, waste pit S. Overview of deep and shallow bowls.

Tab. 18: Pražský hrad, jímka S. Přehled pánví, pokliček a dóziček.

Tab. 18: Prague Castle, waste pit S. Overview of pipkins, lids and small jars.

Tab. 19: Pražský hrad, odpadní jímka S. Přehled nálezů skel – poháry (P), číše (Č), misky (M). Zkrácená varianta popisky bez PH2328-ds-.

Tab. 19: Prague Castle, waste pit S. Overview of glass finds – goblets (P), beaker (Č), bowls (M). Shortened version of description without PH2328-ds-.

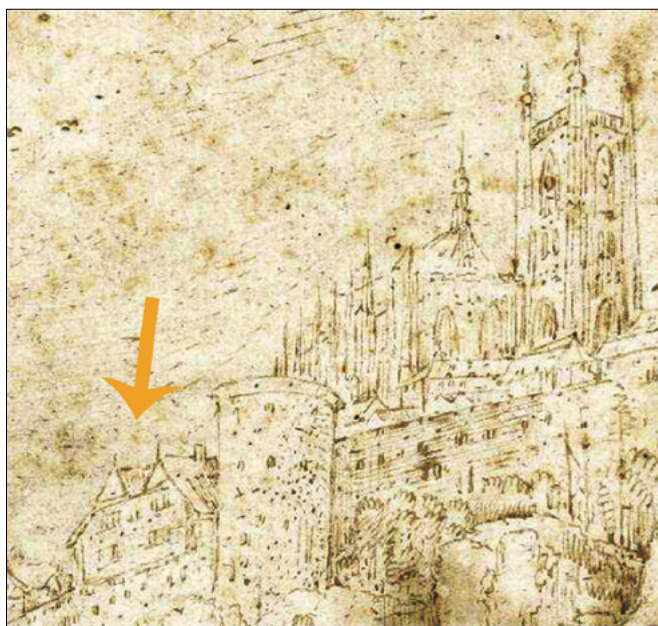
Tab. 20: Pražský hrad, odpadní jámka S. Přehled nálezů skel – láhve (L), lahvičky (L). Zkrácená varianta popisky bez PH2328-ds-.

Tab. 20: Prague Castle, waste pit S. Overview of glass finds – bottles (L), small bottles (L). Shortened version of description without PH2328-ds-.

2.3.5. ODPADNÍ JÍMKA VE VIKÁŘSKÉ ULICI ČP. 37/IV

HISTORICKÝ VÝVOJ ZÁSTAVBY VE VIKÁŘSKÉ ULICI ČP. 37/IV

Rozlehlý dům čp. 37/IV, bývalé děkanství svatovítské kapituly (později též Mladotův dům), se v písemných pramenech objevuje poprvé v roce 1396 jako majetek pánů z Rožmberka (*Tomek 1872*, 121). Do vlastnictví kapituly se dostává koupí v roce 1483, a to za poměrně nízkou cenu 50 kop českých grošů, což může znamenat, že budova byla ve velmi špatném stavu, kapitula nekoupila celou parcelu, případně šlo o obě skutečnosti dohromady. V soupisu⁸¹ z roku 1486 je dům zapsán jako kanovnický, „v němž bydlí doktor Václav, a který byl pro kostel nově koupen se souhlasem krále od Jana z Plané; dříve to býval dům pánů z Růže“ (*Pasport SÚPRMO 1965*, 75). V roce 1518 Svatovítská kapitula uzavřela smlouvu s mistrem Benediktem (Rejtem), „nejvyšším Baumeistrem na hradě Pražském“, že jí dům do konce jeho života prodá. Benedikt Rejt jej koupil za 100 kop a za stejnou cenu ho měla kapitula odkoupit zpět, což se však nestalo. Dům je lokalizován „podle domu našeho, v němž kněz Kryštof, spolupracovník náš a korálové (= choralisté) bydlí“. V roce 1535 na základě rozkazu císaře Ferdinanda I. dal hradní hejtmán „pokoje na hradě Pražském, za kostelem na zdi, kteréž jest někdy mistr Benedikt kameník držel, i s maštalí na dva koně při těch pokojích“ svému vrátnému Jiljímu Kurczovi. Mezi lety 1535 až 1559 získala kapitula dům nakrátko zpět, neboť v roce 1559 zde bydlel kněz Bartoloměj. Krátce nato však o něj pravděpodobně opět přišla, neboť císař Rudolf II. v roce 1580 nabídl výměnou za odstoupenou část Staré Vikárky mimo jiné „dům a místo nad školou“, pokud ovšem jsou spleťté písemné prameny interpretovány správně. Městské domy čp. 37/IV zcela jistě kapitula vlastnila opět v roce 1590, kdy Rudolf II. povolil stavbu školy z pozůstalosti zemřelého arcibiskupa Martina Medka z Mohelnice (*Pasport SÚPRMO 1965*, 77). Nově postavená škola stála na místě současného tzv. Mladotova domu, tj. ve východní části parcely.

Obr. 77: Pražský hrad, pohled na nedostavěnou katedrálu, Prašnou věž/Mihulku a vlevo od ní předpokládanou budovu děkanství (čp. 37/IV), Roelandt Savery, výřez. *Sotheby's EST. 1744 [online]*.

Fig. 77: Prague Castle, view of unfinished St. Vitus Cathedral, Powder Gate/Mihulka Tower, on its left the assumed deanery (No. 37/IV), after Roelandt Savery, excerpt. *Sotheby's EST. 1744 [online]*.

Nejednoznačné písemné zprávy dokládají, že dnešní čp. 37/IV tvořily ve druhé polovině 16. století dva domy, na východní straně v roce 1590 škola, zatímco na západní dům, v němž postupně (nikoli však po sobě) bydleli Benedikt Rejt, vrátný Jiljí Kurcz a kněz Bartoloměj. Oba jsou popsány samostatně v soupisu domů a místností z roku 1620.⁸² Z hlediska situování zkoumané jímky je pro nás důležitější dům západní, v němž bydlel králův (= Fridricha Falckého) dvorní kazatel doktor Skultetus. Dům měl v podzemí tři sklepy, v přízemí dva byty, první o jednom pokoji a komůrce, druhý o pokoji, komůrce a koupelně. V prvním patře byl pokoj, dvě komory a ve druhém dva pokoje a čtyři komůrky. Druhý dům, označený jako bývalý dům „choralistů“, měl v podzemí klenutou temnou světnici a tři sklepy, z nichž jeden sloužil jako šenk. V přízemí se nacházela školní světnice, dva pokoje, dvě komory a koupelna. Dále zde byl ještě jeden pokoj a kuchyně a zejména kapitulní knihovna, pro autory soupisu nepřístupná. V prvním patře byla světnice s krbem, tři komory a kuchyně a naproti další kuchyně a dvě komůrky. Ve druhém bylo

⁸¹ Archiv Pražského hradu, Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta, cod. XXII, fol. 115r, 116r.

⁸² *Anno 1620. Beschreibung aller Zimmer im Kunigl. Prager Schloss. Angefangen 28. Julii 1620*, Archiv Pražského hradu, Dvorní stavební úřad, inv. č. 398.

celkem devět komůrek, některé prázdné, jiné obývané choralisty. V jedné komůrce bydlela česká babka neznámého jména, která se tam nastěhovala o své vůli. Půdu užíval doktor Skultetus (*Pasport SÚPRMO 1965, 78*).

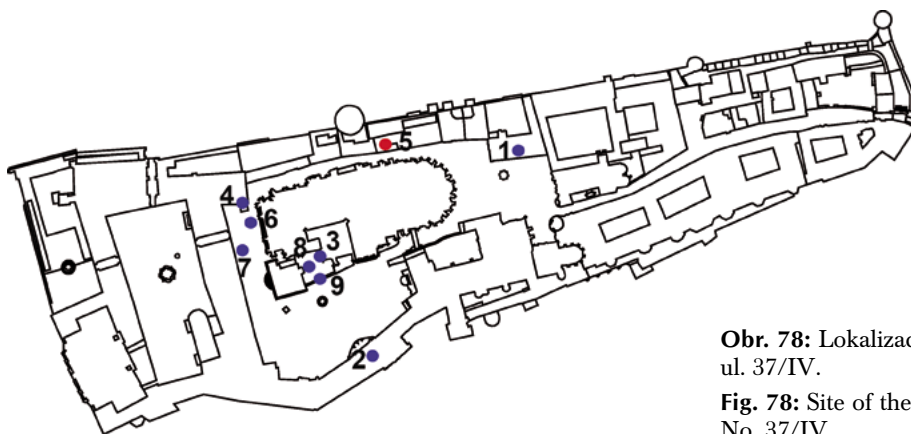
Oba domy byly v roce 1621 navráceny Svatovítské kapitule. V roce 1633 se uvažovalo o rozšíření „tajné“ hradní zbrojnice (čp. 36/IV) mj. o kapitulní děkanství a školu. Kapitule se podařilo svou nemovitost ubránit. V té době byly budovy, uvedené jako děkanství a škola, zaměřeny a stručně popsány. Obě měly celkovou délku 60 loktů a šířku 14 loktů. V obou bylo tehdy šest světnic, dvanáct komor, dvě kuchyně, jeden suchý kvelb a dostatečný sklep (*Pasport SÚPRMO 1965, 80*). V roce 1705 byla dokončena barokní přestavba, po níž byl podle děkana Adama Ignáce Mladoty ze Solopysk objekt označován jako Mladotův dům.

SHRNUTÍ

Nálezový soubor z Vikářské ulice čp. 37/IV obsahuje keramiku a sklo, z toho 43 keramických nádob velice různorodých tvarů, výrobních surovin i výzdobných technik. Mezi vyhodnocovanými soubory je tím nejrůznorodějším. Nezvykle málo je v něm zastoupena běžná kuchyňská keramika, až to vyvolává spekulativní domněnku, zda při vybírání zásypu odpadní jímky nedošlo k selekci nálezů, byť tento pracovní postup nebyl I. Borkovskému, dlouholetému vedoucímu archeologického výzkumu na Pražském hradě, nikdy vlastní.

Kuchyňská keramika je reprezentována (*graf 12*) pouze šesti hrnci (*tab. 21/28, 29, 35, 48, 49, 54*), jednou hlubokou mísou (*tab. 23/34*), dvěma pokličkami (*tab. 24/31*), pekáčem (*tab. 23/53*) a cedníkem (*tab. 24/45*), což představuje pouhých 23,3 % všech keramických nálezů. Další šest malých hrnečků, čtyři džbány a mísy, tři holby a jeden talíř náleží keramice stolní (41,9 %). Nemalou část souboru tvoří lékárenské lahvičky a dózičky (13 ks – 30,2 %). Výchť tvarových kategorií uzavírají jeden zásobní hrnec (*tab. 21/55*) a obal květináče (*tab. 24/36*).

Rozmanitost tvarů se promítá i do pestrého složení výrobních surovin, kterých můžeme identifikovat celkem devět. Jak bylo zmíněno výše, převažuje stolní keramika a jí také odpovídá výrobní surovina; převládají v oxidačním prostředí pálené kameninové výrobky (32,6 %) a produkce malovaného zboží (27,9 %). Ostatní technologické skupiny, jak neglazované, tak s vnitřní nebo s oboustrannou glazurou jsou zastoupeny nejčastěji jedním, výjimečně až čtyřmi nálezy.

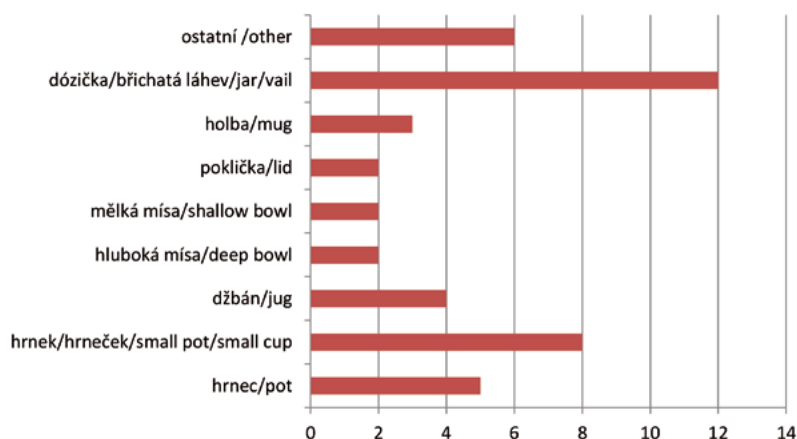
Obr. 78: Lokalizace odpadní jímky ve Vikářské ul. 37/IV.

Fig. 78: Site of the wastespit on Vikářská Street, No. 37/IV.

Bez ohledu na tvar je nejvíce použitou výzdobnou technikou malování, které se uplatňuje na hrnečcích, mělkých i hlubokých mísách, džbánech a na podnose/šálu. Napříč keramickými tvary se též objevuje rádélková výzdoba, a to především v plošné variantě. Další výzdobnou technikou, která se uplatňuje na všech holbách a hluboké míse, je plastická výzdoba formou nálepu.

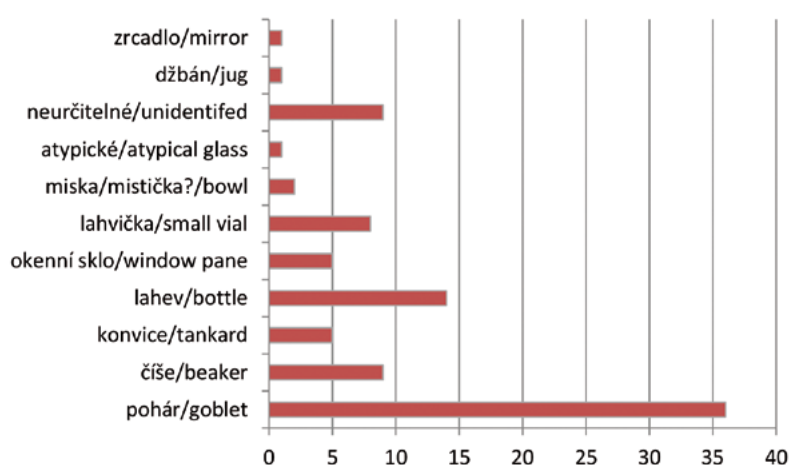
Nálezový soubor skla z Vikářské ulice čp. 37/IV je nejrozsáhlejší kolekcí renesančního skla z odpadních jímek Pražského hradu vůbec.⁸³ Obsahuje celkem 120 identifikovaných předmětů či fragmentů, z nichž bylo 91 publikováno (*Blažková – Vepřeková 2015, 339–384*). Soubor nedokumentovaného skla zahrnuje dalších 6379 g skleněných fragmentů. Ploché sklo je zastoupeno jak okenním (čtvercová okenní výplň a okenní terčíky), tak jedním fragmentem zrcadla. V nálezovém souboru převládají duté tvary, mezi nimiž převažují poháry (43 ks). Tvarový sortiment dále tvoří láhve, číše, konvice, džbán, lahvičky a zoomorfní nádobka ve tvaru ptáka (*graf 13*).

⁸³ S ohledem na velikost a především význam nálezového souboru skel z Vikářské ulice čp. 37/IV obsahuje následující text pouze základní a shrnující informace. Detailní analýza bude publikována v budoucnu.

Graf 12: Zastoupení jednotlivých keramických tvarů v náleзовém souboru z odpadní jímky ze sklepa v domě ve Vikářské ulici čp. 37/IV.

Graph 12: Individual ceramics forms in the assemblage from waste pit in the cellar at No. 37/IV Vikářská St.

Graf 13: Zastoupení skleněných předmětů v náleзовém souboru z odpadní jímky ze sklepa v domě ve Vikářské ulici čp. 37/IV.

Graph 13: Glass fragments in the assemblage from waste pit from cellar at No. 37/IV Vikářská St.

Nejpočetnější kolekce pohárů obsahuje charakteristické zástupce renesanční produkce (tab. 25–27). Jsou to poháry s vejčitou (např. tab. 25/P-01), vřetenovou (např. tab. 25/P-08), kalichovitou (např. tab. 25/P-14), polygonální (např. PHV-ds-P-25) a cylindrickou (např. tab. 25/P-02) kupou. Dřívky jsou duté balustříkové (např. tab. 25/P-05), balustříkové zdobené optickým dekorem dvou protilehlých maskaronů a girland (např. tab. 25/P-12), s dutým kulovitým tvarem (např. PHV-ds-P-11), vysoké balustříkové (např. tab. 25/P-13) a konečně s jednoduchým až trojitým prstencem (např. PHV-ds-P-09, 10). Část pohárů je zdobena bohatou emailovou výzdobou (např. tab. 25/P-01), která se může uplatňovat i na dutém kulovitém dřívku (např. tab. 26/P-18). Není výjimkou, že emailovou výzdobu doplňuje zlacení technikou plátkování (např. tab. 25/P-17). Optickým dekorem jsou vyzdobeny jak kupy pohárů (např. tab. 25/P-04), tak dřívky (např. tab. 25/P-37). Cylindrický pohár měl kupu a patku zdobenu bílým filigránem typu vetro a fili, pravidelně se střídajícím s vetro a retorti (tab. 25/P-02). Kupu poháru tab. 25/P-06 zdobil bohatý, diamantem rytý dekor. Číše jsou zastoupeny variantou s cylindrickou kupou s jednoduchou vysokou patkou (např. tab. 26/Č-02) a jednoduchými čísemi s nataveným vláknem u dna (např. tab. 26/Č-06). Posledním typem je tzv. berkemeyer s tělem zdobeným nálepy (např. tab. 26/Č-03). Stejně jako poháry jsou také číše zdobeny emailovou malbou v kombinaci s plátkováním zlata (tab. 26/Č-01), filigránem typu vetro a fili, pravidelně se střídajícím s vetro a retorti (tab. 26/Č-02), a optickým dekorem (např. tab. 26/Č-06). Všech pět částí zlomků hrdel konvic má velmi podobný tvar a je zdobeno optickým dekorem tordovaných žeber (tab. 27/01–05). Obě misky (tab. 27/L-01, 02) byly rekonstruovány v celém tvaru. Nálezový soubor dále obsahuje hruškovité (např. tab. 27/L-12) i čtyřboké láhve (např. tab. 27/L-26), z nichž láhev tab. 27/L-11 je zdobena filigránem typu vetro a fili pravidelně se střídajícím s vetro a retorti. Láhev tab. 27/L-02 zdobená optickým dekorem tordovaných žeber byla identifikována jako poutnická. Celkem osm předmětů lze určit jako malé lahvičky (PHV-ds-L-03–10), které mají jak čtvercové, tak kruhové dno a jsou vysoké 3,4–8,9 cm. Za ojedinělou je možné označit rekonstruovanou zoomorfní nádobku ve tvaru ptáka, která je vyrobena z kobaltově modrého skla (tab. 27/VA-01). Kategorie neurčitelných skel obsahuje fragmenty diamantem

ryté kupy (*PHV-ds-N-02*), fragmenty skla zdobené různými variantami optického dekoru (*PHV-ds-N-10, 13, 14, 16–18*), zlomek síťované výdutí (*PHV-ds-N-19*) a fragment kotoučkem rytého skla (*PHV-ds-N-07*).

DATAČE

V nálezovém souboru z odpadní jímky ze sklepa domu ve Vikářské ulici čp. 37/IV se objevilo několik nálezů chronologicky citlivějších, než je běžná kuchyňská keramická produkce. Jsou to především výrobky tzv. berounského zboží, majolikový podnos/šál, prolamovaná mísa na zvonovité nožce, kameninové holby a miniaturní kameninové nádoby. Všechny předměty se sice vyskytují v delších časových úsecích, ale jejich vzájemný průnik toto období zkracuje.

Obecně uznávaný datační interval pro produkci tzv. berounského zboží uvádí druhou polovinu 16. až první třetinu 17. století (*Žegklitz 2015, 118*). Nové archeologické nálezy ovšem přesvědčivě doložily výrobu malované hrnčiny i v Praze, a to v hrnčířské dílně Adama Špačka v Truhlářské ulici v letech 1531–1572 (*Žegklitz 2015, 122, 123*). V sortimentu z Vikářské ulice čp. 37/IV zaujímají dominantní postavení mezi berounskými malovanými výrobky především džbány, které jsou zastoupeny ve dvou velikostech, a to jeden menší (výška 23,7 cm; *tab. 22/42*), bývá označován jako vinařský či koštýřský⁸⁴ (*Štajnochr 2005, 734*), a dva objemnější, které mohly sloužit na vodu nebo pivo (výška 30,5; 33,4 cm; *tab. 22/37, 39*). Džbány mají štíhlý soudkovitý tvar těla a mírně nálevkovitě rozevřené hrdlo. Pokud se dochovalo celé, objevuje se těsně pod okrajem dvojice nehlubokých rýh. Další subtilní žebro se nachází v místě napojení hrdla na tělo. Výduť nade dnem je odsazená na nevýraznou patku. Páskové ucho jak oválného průřezu, tak s dvojnásobně prožlabenou vnější plochou nasedá na dolní část hrdla a nad maximální výduť. Celý džbán je zdobený malovanou výzdobou, přičemž hlavní motivy, jak antropomorfní kombinovaný s geometrickým, tak rostlinný jsou umístěny na horní polovině výdutí. Dolní polovinu zdobí horizontální linky. Hrdlo je rozděleno na dvě barevná pole – na okraji zelená a pod ní čistě transparentní glazura. Malovaná výzdoba pokračuje v podobě příčných čárek i na ucho. Malovanou výzdobu menšího džbánu *tab. 22/42* tvoří střídající se geometrický motiv běžově kolorovaných zelených kosočtverců s postavou ženy v renesančním oděvu s balonovými rukávy a patrně nepodařenou mužskou postavou.⁸⁵ Doplnky oblečení jsou zdůrazněny rýhovaním, v místě připojení ucha je svislá zatočená voluta, z dolní strany je ústřední motiv ohraničen zeleným pruhem, po kterém následuje pětice světle béžových linek. Dvě třetiny výdutí džbánu *tab. 22/39* zdobí bohatý malovaný motiv, který znázorňuje dvě dvojice muže a ženy držící se za ruce. Všechny postavy jsou oblečeny do renesančních oděvů s nabíranými rukávy. Postavy jsou provedeny v kombinaci světle béžové a tmavě zelené, jednotlivé linie těla a doplnky oblečení jsou zdůrazněny rýhovaním, nad i pod spojenýma rukama jsou ptáčky, jeden muž drží v ruce džbán. Oblečení jednotlivých postav se neopakuje. Z dolní strany je motiv ohraničen zeleným pruhem, po kterém následuje sedm světle béžových linek. Vzhledem k použitým výzdobným motivům by mohlo jít o tzv. svatební džbán. Druhý velký malovaný džbán *tab. 22/37* zdobí ve střední části pás stylizovaného rostlinného motivu v podobě žaludu a rozviliny v provedení světle béžové a zelené. Z obou stran je malovaný motiv ohraničen zeleným pruhem. Horní a dolní část výdutí pokrývají husté, tenké béžové linky. Lehce odsazenou patku překrývá zelená glazura.

U posledního džbánu *tab. 22/38*, opatřeného trubkovitou výlevkou a zdobeného pouze jednoduchými horizontálními barevnými linkami, nelze jeho příslušnost k tzv. berounské produkci ani potvrdit, ani vyvrátit. Jednoduchý výzdobný motiv jej řadí mezi méně zdobné džbány. Otázkou zůstává, zda také pochází z berounské produkce, nebo je její napodobeninou.

Za hrnčířský mistrovský kousek lze považovat prořezávanou mísu na zvonovité nožce (*tab. 23/33; obr. 177*). Prořezávané otvory těla mísy mají tvar obdélníčků s dovnitř prohnutými kratšími stranami. Dolní část vnější stěny mísy zdobí béžové malované trojúhelníky. Prolamování z obou stran ohraničují krátké sekané čárky, nad odsazenou nožkou jsou dvě řádky prstované pásky. Mísovitě dno je perforované. Dutá zvonovitá nožka je na dvou místech prořezávaná do trojúhelníku. Mísa je vyrobena z cihlově červeně se pálicí hlíny a opatřena vnější transparentní glazurou. Červenohnědá barva vypálené hlíny a kombinace béžové a světle zelené glazury naznačují, že by mohlo jít o výrobek z berounských dílen. Z centra Drážďan se dochovalo několik prolamovaných mís, včetně miniatur interpretovaných jako dětské hračky, které jsou datovány do 17. století (*Mechelk 1971, 245*). Obecně jsou poměrně ojedinělé nálezy prolamovaných mís datovány do období konce 15. až 17. století (*Röber 1989, 425*).

⁸⁴ Tvarově velice podobný džbán byl nalezen v roce 1899 v Dlouhé třídě a následně se stal majetkem Jana Kouly (*Koula 1917, 251, obr. 76*).

⁸⁵ Přestože se ve finální fázi malování džbánu stala fatální chyba, vyplatilo se hrnčíři tento výrobek dokončit, protože měl jistotu, že patrně za nižší cenu, ale přeci jen kus, kterému již věnoval určitý čas, prodá.

K tzv. berounskému zboží náleží také nízký hrnek (*tab. 21/44*) s celkovou výškou nádoby (9,8 cm) menší než průměr okraje.⁸⁶ Malovaný rostlinný motiv abstraktní rozviliny se pravidelně střídá se zomorfním motivem zpěvného ptáka. Malba je provedena ve světle béžové barvě, větší plochy vyplňuje zelená glazura. Malovaná výzdoba pokračuje v podobě příčných světle béžových čárek i na ucho. Nádobu pokrývá oboustranná transparentní glazura. K tzv. berounské provenienci lze přiřadit dva hrnečky a jeden hrnek (*tab. 21/11, 21, 23*), zdobené geometrickým motivem. Pomocí vertikální zelené linky je vnější plocha nádob rozdělena na menší pole, která jsou vyplněna buď šikmými béžovými čárkami (*tab. 21/21*) nebo střídavě loženými béžovými věčky (*tab. 21/23*); u nejmenšího exempláře (výška 4,3 cm; *tab. 21/11*) došlo k rozpití patrně též geometrického motivu. Příčnými světle béžovými čárkami je vyzdobeno i ucho.

Výrazné pochybnosti o příslušnosti k tzv. berounskému výrobnímu okruhu nepanují ani u hluboké, stylizovaným rostlinným motivem malované mísy (*tab. 23/50*) s nálevkovitě se rozevírajícími stěnami a vodorovně vyloženým okrajem. Dno je odsazené na patku, která je pokryta jednořádkovou rádélkovou výzdobou v podobě svislých čárek. Naopak nejistý původ má geometrickým motivem zdobená mělká mísa (*tab. 23/51*) z cihlově červeně se pálicí hlíny a s oboustrannou transparentní glazurou. Pochybnosti nad jejím přiřazením k berounské produkci vyvolává užití nezvykle jednoduchého geometrického motivu. Na dně mísy jsou namalovaná béžová věčka orientovaná do čtyř směrů a ohraničená zelenou glazurou. Stěny zdobí béžové soustředné kružnice.

V nálezovém souboru z odpadní jímky ve Vikářské ulici čp. 37/IV byla identifikována pouze jediná mělká mísa (*tab. 23/46*) s malovanou výzdobou. Na dně má pět tmavě cihlově červených stylizovaných květů oddělených jednoduchými zelenými čarami. Vše je ohraničeno trojicí zelených soustředných kružnic. Další dvě trojice kružnic vymezují hlavní výzdobné pole na podokrají (praporu), na němž se pravidelně střídají do špiček zakončený, mřížkou vyplněný cihlově červený ovál a ovál vyplněný zeleným stylizovaným motivem rozviliny. Mělká mísa je vyrobena ze světle se pálicí hlíny a překrytá transparentní glazurou.

Z nálezového souboru pochází jeden hrnek (*tab. 21/24*) a jeden hrneček (*tab. 21/22*), oba zdobené mramorováním. Společně s hrnečky z berounské produkce dokládají, jak sílil individualizovaný přístup ke stolování. Tvarovou i výzdobnou podobnost lze pozorovat u náleží z Dominikánské ulice 17/19 v Brně (*Himmelová – Procházka 1990*, fig. 8/3). Výskyt hrnečků je v nálezových souborech zaznamenáván od konce 16., ale především od počátku 17. století.

Nepostradatelnou součástí hostin a pitek byly bezpochyby holby (něm. *Krug*), které byly v odpadní jímce nalezeny celkem tři. Dvě kameninové holby mají vnější, světle hnědou solnou glazurou a kromě plastické výzdoby se na nich uplatňuje velmi drobné rádélkové zdobení. Holba *tab. 22/41* je opatřena plastickou figurální výzdobou ukřižovaného Ježíše Krista, obstoupeného postavami Jana Evangelisty a Panny Marie a dvou ukřižovaných lotrů. Zbývající volnou plochu vyplňuje oválný medailon s erbovým motivem dvouhlavé císařské orlice s korunou a čtvrceným erbovním štítem na hrudi.⁸⁷ Horní a dolní hranici tvoří po obou stranách rýhami ohraničená rádélková výzdoba v podobě ostré klikatky. Druhá kameninová holba *tab. 22/43* má tělo rozdělené do pětice přibližně stejně širokých horizontálních polí, přičemž se na horním a dolním uplatňuje rádélková výzdoba v podobě malých hustých „kramlí“. Střední pole střídavě vyplňují tři varianty květinového nálepu a lví hlava s kruhem v nose. Obě holby (*tab. 22/41, 43*) pocházejí z Německa, z oblasti západního Saska. Na tuto provenienci odkazuje celkový tvar holby, rádélková výzdoba a plastické nálepy jak erbovních znaků (*Horschik 1978*, 76), tak figurálních motivů (*Horschik 1978*, 116, 117). Prostor mezi velkými plastickými aplikacemi bývá zpestřen drobnými nálepy v podobě lví hlavy s kruhem v nose nebo květinovými rozetkami charakteru malinových nálepu. Zpravidla byly takové holby opatřeny cínovým víčkem, které se však nemuselo dochovat. Vyráběly se na přelomu 16. a 17. století, k nejstarším náleží holba signovaná „*Hanse Gliera*“ z období 1580–1590, ale převážná většina náleží je datována do období 1600–1610 (*Horschik 1978*, 116, Abb. 19, 20).

Poslední holba (*tab. 22/40*) je vyrobena ze světle se pálicí hlíny a opatřena oboustrannou glazurou, jež sestává z vnitřní kropenaté okrové hnědi a vnější krycí tmavé hnědi.⁸⁸ Dvě třetiny výduti zdobí svislé žlábkování (s nevýrazným tordováním), které nahoře ukončuje trojnásobná horizontální rýha; dolní i horní část výduti zdobí pás plastických malinových nálepu, které v horní části plynule přecházejí na ucho.

⁸⁶ Etnografická literatura označuje tyto nízké a široké tvary jako hrobcové hrnce. Mohou mít jedno nebo dvě ucha. Klady se přímo do hrobce žhavého popela a k manipulaci s nimi často sloužila dlouhá vidlice (*Štajnochr 2004*, 811). Někteří autoři používají i označení hrncovitá mísa (*Himmelová – Procházka 1990*, fig. 7/6; 160; *Pajer 1990*, fig. 10/1, 10/2). V případě malovaného tvaru se však za nejpravděpodobnější využití považuje nočník.

⁸⁷ Použití erbovního motivu dvouhlavé císařské orlice je u stolní keramiky poměrně běžné (např. *Bláha et al. 1998*, 13.2-18; *Funke – Kröll 2012*, 26, 27; *Krabath 2012*, Abb. 3/3, 5, 71/4; *Stephan 2012*, Abb. 25, 28).

⁸⁸ Více kap. 4.1. Výsledky a vyhodnocení chemicko-technologických analýz glazur na renesanční keramice.

Z hlediska datování je důležité použití plastické výzdoby v podobě malinových nálepů, které se na konci vrcholného středověku využívaly především při výzdobě skla, zatímco u keramiky se objevují od poloviny 16. do první třetiny 17. století (např. *Blažková-Dubská 2007*, fig. 9/7; *Cymbalak – Matějková 2012*, 66; *Nekuda – Reichertová 1968*, tab. XXXVII).

Kameninové břichaté láhve a miniaturní nádoby (*tab. 24*) jsou opět z produkce saských, patrně waldenburských dílen,⁸⁹ kde se vyráběly v období 16.–18. století. Břichaté láhve se nejčastěji používaly v lékárenském prostředí, ale obecně lze říci, že se v nich uchovávaly tekutiny všeho druhu, včetně pálenky (*Scheidemantel – Schifer 2005*, 119). Rytý nehluboký žlábek přibližně v jedné třetině výšky je na miniaturních nádobkách typickým znakem waldenburských dílen, u nichž těžiště výroby spadá do 17. století (*Scheidemantel – Schifer 2005*, 149). S domem lékařů jsou nálezy identických kameninových lahviček (*Dudková – Orna 2009*, 504, fig. 3 Ib) a kameninových i hrnčinných dóziček spojeny v Plzni čp. 289 (*Dudková – Orna 2009*, 504, fig. 3 Ia, IIa), kde byly nalezeny v odpadní jínce datované do širokého časového období od poloviny 16. do druhé poloviny 17. století.

Posledním produktem západosaských dílen, a to s odkazem na způsob provedení a plošný motiv rádélkové výzdoby, je objemná láhev se čtvercovou podstavou zdobená rádélkem v podobě střídajících se písmen X a N (*tab. 24/52; Scheidemantel – Schifer 2005*, Tafel 8, 10, 11). Nejbližší analogii k tomuto tvaru představuje čtyřboká láhev s plošnou radélkovou výzdobou, která pochází z vodního hradu Göltzsch (*Horschik 1978*, 433, Abb. 32).

Výjimečným exemplářem celého souboru je podnos/šál (*tab. 21/47; obr. 204*), který současně náleží k ojedinělým předmětům všech analyzovaných nálezových souborů. Má mělký miskovitý tvar, jehož dno plynule, bez odsazení přechází v nízké stěny. Tělo je posazeno na nízkou zvonovitou nožku. Vnitřní dno je zdobeno malbou štětcem za studena, která napodobuje italské předlohy. Jde o figurální malbu, která znázorňuje dvě ženy stojící před vchodem do domu a na pozadí kopcovitou krajinu. Motiv byl určen jako novozákonní – Navštívení Panny Marie.⁹⁰ Okraj podnosu/šálu lemují souvislá rostlinná rozvilina. Základní, hnědá barva malby je kolorována modrou a žlutou, která se uplatňuje i na okraji. Zda jde o produkt některé z domácích dílen nebo o import, se nepodařilo určit. V každém případě se podnosy tohoto tvaru vyráběly mezi lety 1610–1615 v moravských novokřtěnských dílnách ve Strachotíně (*Pajer 2011*, 42) a ve Vacenovicích (*Pajer 2011*, 61), a to i v prolamované podobě (*Pajer 2011*, 67).

Několik ojedinělých zástupců běžné kuchyňské keramiky představují nálezy hluboké mísy (*tab. 23/34*), pekáče (*tab. 23/53*), oboustranně glazovaného cedníku (*tab. 24/45*) a dvou pokliček (*tab. 24/31*). Pro všechny tyto tvary platí, že jsou chronologicky málo citlivé. Hluboká mísa je v souboru zastoupena variantou s plastickými páskami na výduti a rádélkem zdobeným okrajem. Počátek užívání plastické pásky se klade do období kolem poloviny 16. století (*Pajer 1983*, 25), ale v nezměněné podobě se běžně objevuje po celé 17. století (např. *Blažková-Dubská 2007*, fig. 9/12, 18/3; *Cvrková – Černá 2007*, obr. 2A/10; *Mechelk 1970*, Abb. 22/1). Spíše vzácnějším nálezem raně novověkých souborů bývá pekáč nebo jeho zlomky. Opět je to tvar, který se v nezměněné podobě udržel po desetiletí až staletí (od poslední čtvrtiny 16. až do 18. století). Určité chronologické vodítko nabízí rudolfínská kuchyně, která obsahovala stejný tvar (*Fučíková 1997*, V/298/11), další nález z Hradu pochází z domu zbrojního písaře (*Blažková-Dubská 2007*, fig. 18/7), pekáč z Prahy Na Slovanech, kde je datován do 16. až počátku 17. století (*Huml 1971*, 226). Dlouhověkost tvaru pekáče dokládají nálezy ze zámecké kuchyně v Bečově nad Teplou (*Foster 2009*, fig. 24), kde jsou datovány do 18. století (*Foster 2009*, 89). Pokličky se od běžně známé raně novověké produkce nijak neliší.

SKLO

Nejvýraznější skupinou skel nálezového souboru z odpadní jímy ve Vikářské ulici čp. 37/IV jsou poháry. Mezi nimi má významné postavení 20,2 cm vysoký pohár s cylindrickou kupou, s dutým balustříkovým dřikem a nízkou patkou (*tab. 25/P-02*). Kupu a patku zdobí bílý filigrán typu vetro a fili pravidelně se střídající s vetro a retorti. Na dřiku je uplatněn optický dekor v podobě dvou protilehlých lvích maskaronů a girland, na spodním prstenci jsou bílé emailové tečky. Kupu poháru zdobí emailová kresba v podobě erbu a nápisu „...*Breitenberk...* *Proep (?) ... Pragensis a iniciálami S a (?)*“ a vročení 1595. Není tedy nej-

⁸⁹ Příslušnost k waldenburské produkci lékárenských nádobek potvrdil dr. Dirk Scheidemantel konzultací prostřednictvím e-mailu.

⁹⁰ Při zvěstování oznámil archanděl Gabriel Panně Marii, že její příbuzná Alžběta počala syna a je již v šestém měsíci, ačkoli byla pokládána za neplodnou. V těch dnech se Maria vydala do judského města v horách, aby Alžbětu navštívila. Marie zůstala u Alžběty asi tři měsíce a pak se vrátila domů do Nazaretu. Místem Navštívení byl patrně Nebroj nebo Ain Karim u Jeruzaléma (*Rulíšek 2005*). Za potvrzení určení námětu děkuji uměleckému historikovi Jiřímu Příkrylovi. Prostřednictvím konzultace s dr. Van Verrocchio, specialistou na problematiku středověké a raně novověké keramiky střední Itálie a Středomoří, se nepodařilo výrobní centrum podnosu/šálu určit.

menších pochyb, že tento pohár náležel do osobního vlastnictví kanovníka Svatovítské kapituly Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka (* 1550 Most – † 1614 Praha), který byl v letech 1586–1594 jejím děkanem a následně proboštem (1594–1614). Tento typ pohárů se řadí mezi tzv. vilkumy, tj. vítací poháry reprezentačního charakteru. Podobné poháry se vyráběly ve druhé polovině 16. století a především v letech 1570–1590 v Innsbrucku (*Drahotová 2005*, 140–146; *Drahotová – Žegklitzová-Veselá 2003*, Taf. 3a; *Hejdová – Drahotová 1989*, 61; *Henkes 1994*, 170–178, 209; *Seipel 2008*, 148, 149) a jejich nálezy jsou známy z archeologických lokalit, ale i soukromých sbírek po celé Evropě (*Hess – Husband 1997*, 223–228; *Klesse – Mayr 1987*, č. kat. 28; *Laméris 2015*, 42, 43; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 54–59, 139–192; *Strasser 1989*, 38–40; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 240–256, 247, 275, 279, 201–239). Výjimečná je i sada 21 pohárů s vřetenovitou, polovejčitou, nálevkovitou i šestihrannou kupou, s dutým jednoduchým nodem a zvonovitou patkou (*PHV-ds-P-14-29*). Společným znakem pohárů je bohatá emailová malba s rostlinným nebo geometrickým motivem doplněná plátkováním zlatem. Poháry mají zdobené jak kupy a nody, tak i patky a náleží k honosným sklům. Taková kolekce pohárů v současnosti nemá v Čechách obdoby. Tyto varianty pohárů se vyráběly v období druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století (*Drahotová – Žegklitzová-Veselá 2003*; *Drahotová 2005*, 140–146; *Hannig 2009*, Abb. 182; *Henkes 1994*, 213–222; *Hess – Husband 1997*, 194, 195; *Sedláčková 1998*, 86; *Strasser 1989*, 38–40; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 201–239). Optickým dekorem dvojice lvích maskaronů a girland zdobené dřiky jsou typické pro renesanční sklářskou produkci a objevují se v nálezových celcích jak v Čechách a na Moravě, tak napříč Evropou (*Drahotová – Žegklitzová-Veselá 2003*; *Hannig 2009*, Taf. 37/1; *Hess – Husband 1997*, 176, 177; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P5/10; *Laméris 2015*, 48, 49; *Podliska 2003*; *Sedláčková – Lesák – Šimončíčová-Koošová 2016*, 147–182; *Tarcsay 1999*, 107, 108/F4; *táž 2008a*, 130, Abb. 119; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 240–256). Optický dekor v rozličných variantách se běžně používal i při výzdobě kup pohárů, a to jak vejčitých, tak vřetenových (*Baumgartner 2005*, 58, 59, 211–218; *Blažková-Dubská 2007*, fig. 22/2; *Drahotová 2005*, 182, 183; *Frolík – Žegklitz – Boháčová 1988*, tab. 5/2; *Hannig 2009*, 95; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P4/9; *Podliska 2003*; *Rüchl – Havrda – Tryml 2007*, fig. 8/13; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*; *táž 2007*, 208, 209). Výrazně méně rozšířenou výzdobnou technikou u renesančního skla je rytí diamantem, které se uplatnilo na poháru *tab. 25/P-06* z draselno-vápenaté skloviny. I jeho výroba je datována do širšího časového intervalu druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století (*Blažková-Dubská 2007*, fig. 22/5; *Drahotová 2005*, 144–149; *Hess – Husband 1997*, 122–124, 221–233; *Sedláčková 1998*, 70, 71; *Sedláčková – Rohanová 2016*, fig. 20b; *Strasser 1989*, 9–22). Ze stejného období pochází i kresebně rekonstruovaný pohár *tab. 25/P-01* s vejčitou kupou zdobenou emailovou malbou v podobě kombinace rostlinného a zoomorfního (ptačího) motivu (*Drahotová 2005*, 140–146; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*; *Strasser 1989*, 38–40).

Celkem pět číší náleží k variantě s cylindrickou kupou a jednoduchou vysokou patkou, tzv. humpen. Dvě zdobí emailová malba a zlatem plátkovaná bordura (*tab. 26/Č-01, 02*) a opakuje se na nich motiv konvalinky. U číše *tab. 26/Č-01* je možné identifikovat pelikána krmícího mláďata svou vlastní krví jako symbol sebeobětování Ježíše Krista. Dochovala se i část nápisu „PEL?CA...“. Z číše *tab. 26/Č-02* se zachovalo vročení 1616. Díky emailové výzdobě je možné obě zařadit mezi honosná skla vyrobená v první čtvrtině 17. století, případně v roce 1616 (*Drahotová 2005*, 140–146; *Hess – Husband 1997*, 156, 157, 205–210; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P3; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*, 41; *Strasser 1989*, 38–40; *Žegklitz 2007*, fig. 39/1). Číše s cylindrickou kupou *tab. 26/Č-05* zdobí filigránová výzdoba typu vetro a fili pravidelně se střídající s vetro a retorti. Stejná výzdobná technika byla použita i u čtyřboké láhve *tab. 27/L-11*. Oba předměty byly vyrobeny z draselno-vápenatého skla. Použitá výzdoba datuje jejich vznik na konec 16. až do první čtvrtiny 17. století (*Henkes 1994*, 170–178, 241–243; *Hess – Husband 1997*, 156, 157, 205–210; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2/10; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 139–192; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*, 45, 74; *Sedláčková – Rohanová 2015*, obr. 10/11–14, B46/9, 10; *Strasser 1989*, 185; *Willmott 2002*, 50/4.10). Jednoduché číše s nataveným vláknem u dna a zdobené optickým dekorem náleží produkci první čtvrtiny 17. století (*Baumgartner 2005*, 211–218; *Blažková-Dubská 2007*, fig. 22/2; *Hannig 2009*, Abb. 180; *Henkes 1994*, 129–136; *Lutz 1992*, 84–86; *Scheidemantel 2002*, 60–62; *Sedláčková 2007*, 206, 207; *Willmott 2002*, 40/1.9).

Málo chronologicky citlivým tvarem jsou láhve. Zastoupeny jsou jak hruškovité, datované do druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století (*Drahotová 2005*, 176, 183; *Henkes 1994*, 119–122; *Sedláčková 2007*, 214, 215; *Scheidemantel 2002*, 66–69; *Willmott 2002*, 83/22.2), tak čtyřboké, jejichž počátek výroby se předpokládá po roce 1600 (*Drahotová 2005*, 176, 177, 182, 183; *Henkes 1994*, 241–243; *Krajíc a kol. 1998*, obr. 39; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*, 45, 74; *Willmott 2002*, 87, 88). Rozličné varianty malých skleněných lahviček jsou datované do poslední čtvrtiny 16. až první čtvrtiny 17. století (*Blažková-Dubská 2007*, fig. 22/6; *Drahotová 2005*, 177, 179, 181; *Henkes 1994*, 329, 330; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *Tarcsay 1999*, 183, 246/F13, 247/F13, /249/F20; *táž 2008a*, 139, Abb. 131). Za ojedinělý předmět je

možné označit poutnickou láhev mírně zploštělého tvaru se dvěma protilehlými oušky, zdobenou optickým dekorem tordovaných žeber (*tab. 27/L-02*). Pravděpodobně jde o produkt druhé poloviny 16. století (*Cymbalak – Matějková 2012*, obr. 26; *Drahotová 2005*, 152, 183; *Hess – Husband 1997*, 96–98; *Klesse – Mayr 1987*, katalog 4; *Osten 1998*, Taf. 55; *Sedláčková 1998*, 98; *Sedláčková – Lesák – Šimončíčová-Koášová 2016*, 115, 116). Chronologicky obtížně lze zařadit torza hrdel konvic, která jsou zdobena optickým dekorem (*tab. 27/K-01–05*). Tyto nálezy patří k produkci renesančního sklářství druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století (*Blažková-Dubská 2007*, fig. 22/15; *Černá 2002*, 105, tab. 112/3; *Drahotová 2005*, 182; *Henkes 1994*, 223–230; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*, 97). Výrazně převažující stolní sklo je doplněno jednotlivými nálezy laboratorního skla (např. *PHV-ds-L-28*; *Osten 1998*, 69, Taf. 48).

Ojedinelým nálezem v rámci všech renesančních odpadních souborů z Pražského hradu je zoomorfní nádobka ve tvaru ptáka, jehož křídla jsou naznačena pomocí nataveného vlákna zdobeného rádélkem, zatímco zadní křídlo a nožičky byly provedeny hutně zpracovanou sklovinou (*tab. 27/VA-01*). Pták je vyroben z kobaltově modrého skla. Podobné, tzv. žertovné skleněné nádobky se v období renesance (druhá polovina 16. až první čtvrtina 17. století) jako jednotlivosti objevují v různých částech Evropy (*Baumgartner 2005*, 209, 210; *Drahotová 2005*, 179; *Henkes 1994*, 281; *Hess – Husband 1997*, 66–68; *Mentasi et al. 1982*, 153).

Nálezový soubor skel z odpadní jímky ve Vikářské ulici obsahuje velmi početnou kolekci honosného skla reprezentovanou především sérií emailem malovaných a zlacených pohárů, které doplňují stejnou technikou zdobené číše. S ohledem na nález osobního poháru je zřejmé, že minimálně část souboru z odpadní jímky náležela do osobního vlastnictví Jiřího Bertolda Pontana z Breitenberka. Období jeho působení ve svatovítském proboštví odpovídá i rámcové archeologické dataci nálezového souboru, tj. poslední třetině 16. až první třetině 17. století.

ZÁVĚR

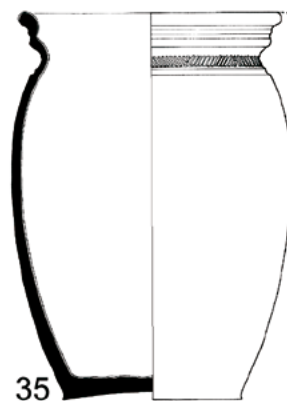
Datování archeologických nálezů z odpadní jímky ze sklepa ve Vikářské ulici čp. 37/IV se opírá o přesně datovaný předmět – skleněný pohár s letopočtem 1595, fragment číše s vročením 1616 a rozbor keramiky, která pochází z přelomu 16. a 17. století. Vše se zdá v souladu s údaji z písemných pramenů z doby, kdy západní část domu patřila kapitule nesporně v roce 1580 a východní v roce 1590.

Při pokusu o interpretaci výplně jímky přitahuje pozornost skleněný pohár Jiřího Bertolda Pontana z Breitenberka, děkana (1586–1594), posléze probošta (1594–1614) Svatovítské kapituly. Není pochyb, že pohár byl jeho osobním vlastnictvím a do odpadního souvrství se dostal v době jeho pobytu v domě, nebo krátce po té, co jej opustil, tj. po nuceném odprodeji původního děkanství císaři Rudolfu II. v roce 1603. Obsah jímky poukazuje na luxusní, až velmi luxusní prostředí s převahou stolního keramického nádobí a honosného skla. Pozoruhodná je série velmi podobných pohárů jakoby z většího servisu. Kvalita skla vylučuje spojení převažující části obsahu jímky se šenkem zmíněným v suterénu domu k roku 1620, i když původ některých kusů z tohoto místa nelze vyloučit.

Především na základě výsledků analýzy nálezového souboru skla lze předpokládat, že alespoň určitá část odpadu je spojena s pobytem probošta Bertolda z Breitenberka, který písemné prameny datují do roku 1603. Ostatně nejen sklo, ale i všechny datovatelné keramické předměty dokládají, že jímka byla používána právě kolem přelomu 16. a 17. století až v první čtvrtině 17. století.

Rozsáhlá série skla, snad z jednoho servisu, by mohla odkazovat na nějakou jednorázovou událost – katastrofu, v jejímž důsledku se ocitl v odpadní jímce. Spojení s určitým datem se může vzhledem k nedostatku pramenů pohybovat pouze v úrovni hypotézy. Kapitula přišla o dům v letech 1619–1620, kdy byl poskytnut dvornímu kazateli doktoru Skultetovi. S jeho pobytem v domě čp. 37/IV ve Vikářské ulici by mohl souviset poměrně početný soubor lékařenských lahviček. Po bitvě na Bílé hoře se objekt vrátil zpět do majetku Svatovítské kapituly. Dvojitá změna obyvatel domu v krátkém časovém období, která navíc odpovídá chronologickému zařazení nálezů keramiky i skla, tak nemusela proběhnout hladce.

Na závěr je však třeba ještě jednou připomenout, že vzhledem k neexistující dokumentaci archeologického výzkumu není jisté, zda jsou k dispozici skutečně všechny nálezy hmotné kultury nebo zda archeologové při vybírání jímky udělali selektivní výběr nálezů.

Tab. 21: Pražský hrad, jámka Vikářská ul. čp. 37/IV. Přehled hrncovitých tvarů.

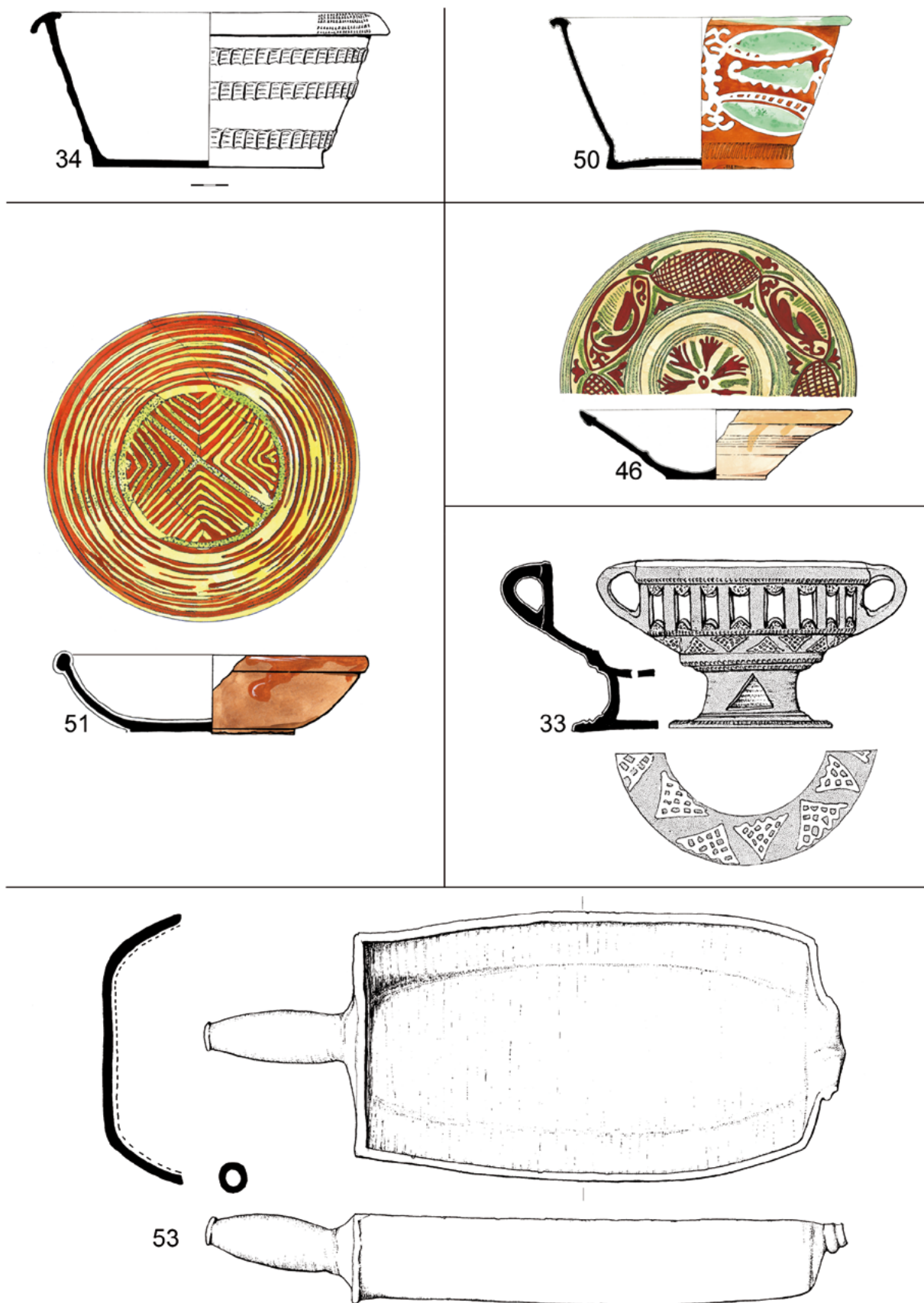
Tab. 21: Prague Castle, waste pit at house No. 37/IV Vikářská St. Overview of pot forms.

Tab. 22: Pražský hrad, jámka Vikářská ul. čp. 37/IV. Přehled džbánů a holb.

Tab. 22: Prague Castle, waste pit at house No. 37/IV Vikářská St. Overview of jugs and mazers.

Tab. 23: Pražský hrad, jímka Vikářská ul. čp. 37/IV Přehled mís a pekáč.

Tab. 23: Prague Castle, waste pit at house No. 37/IV Vikářská St. Overview of bowls, baking pan.

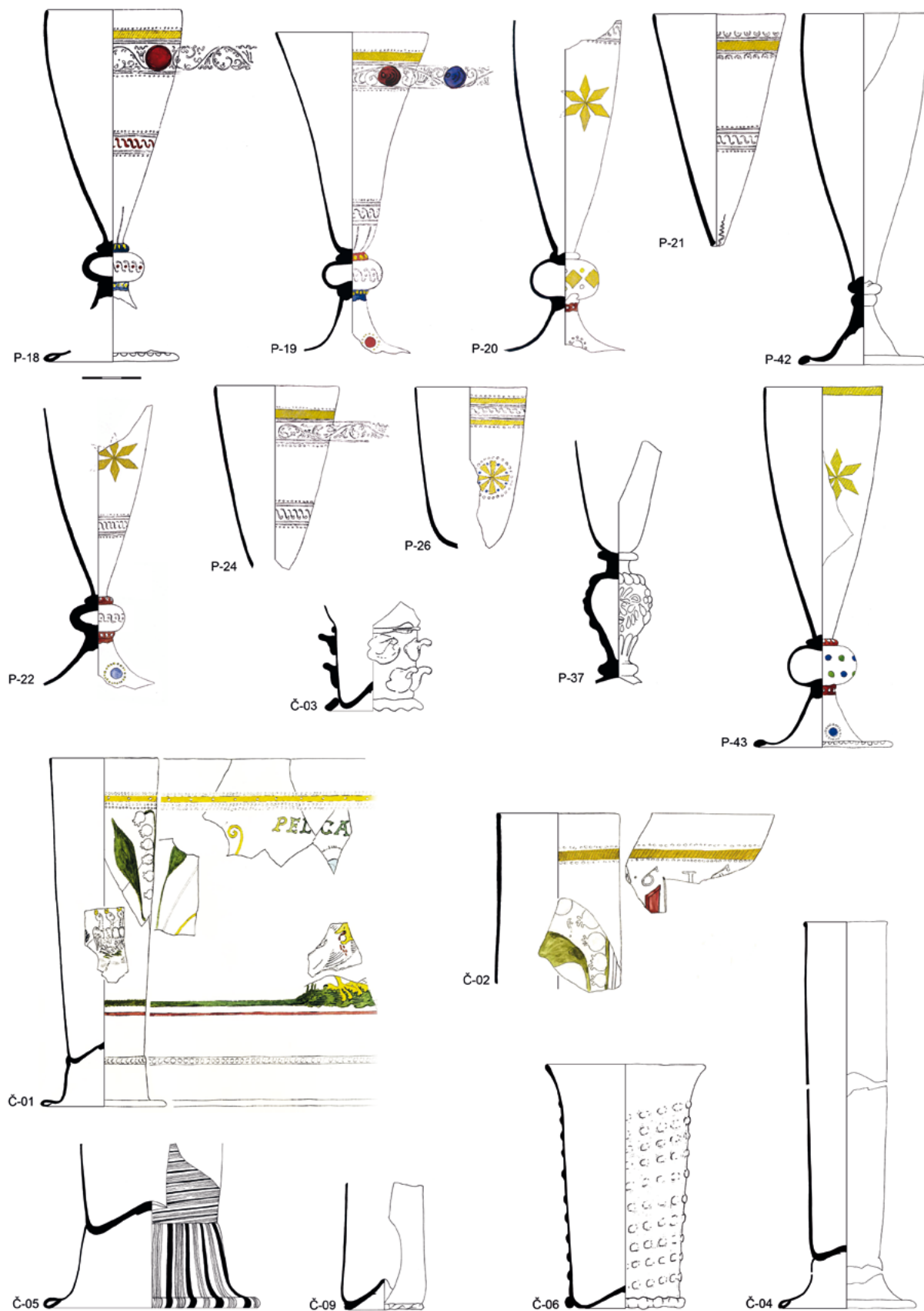
Tab. 24: Pražský hrad, jímka Vikářská ul. čp. 37/IV. Přehled lahviček, dóziček, láhev, poklička, šál, cedník a obal květináče.

Tab. 24: Prague Castle, waste pit at house No. 37/IV Vikářská St. Overview of vials, small containers, bottle, lid, sieve, flowerpot liner.

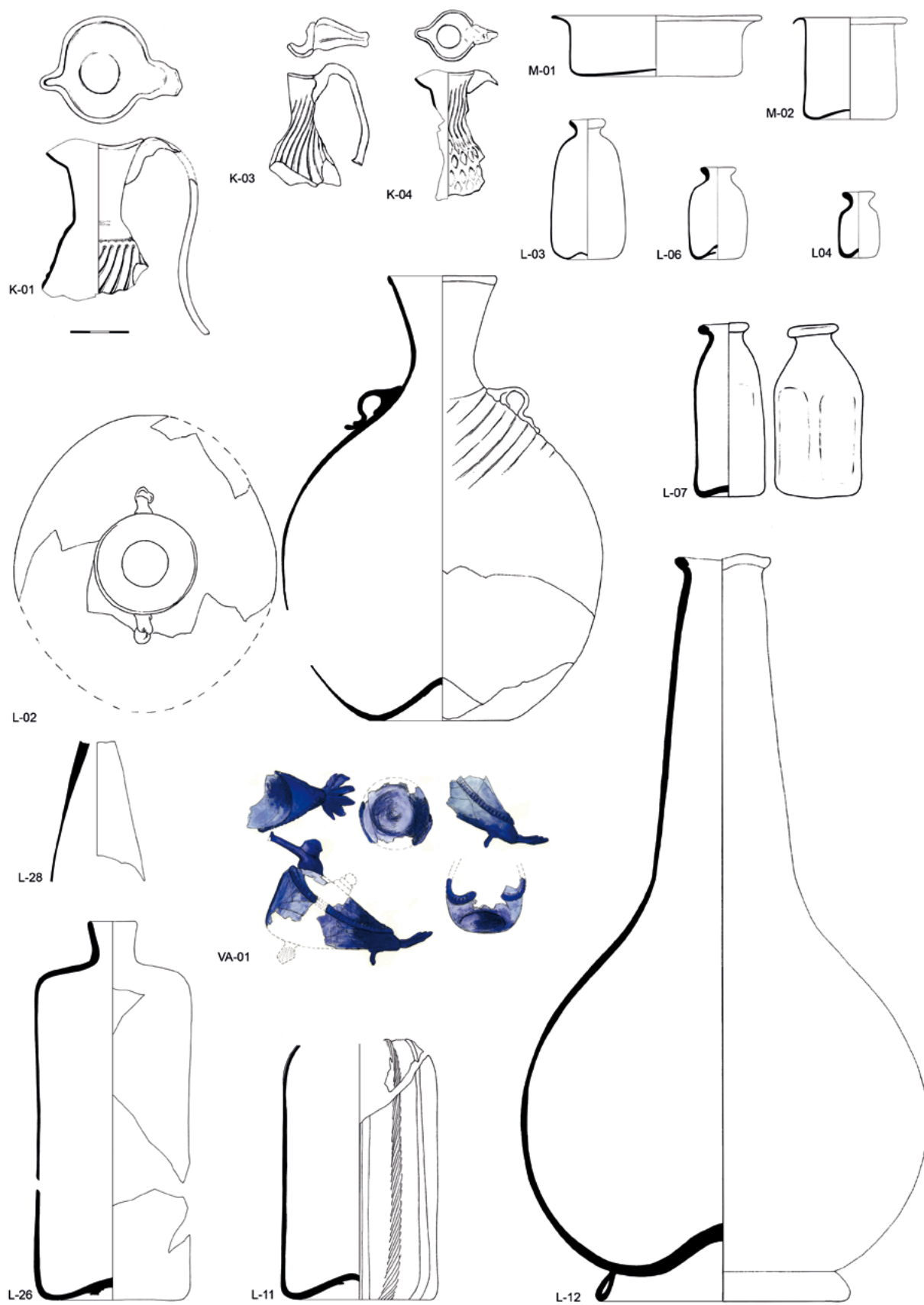
Tab. 25: Pražský hrad, odpadní jímka Vikářská ul. čp. 37/IV. Přehled nálezů skel – poháry (P). Zkrácená varianta popisky bez PHV-ds-.

Tab. 25: Prague Castle, waste pit at house No. 37/IV Vikářská St. Overview of glass finds – goblets (P). Shortened version of description without PHV-ds-.

Tab. 26: Pražský hrad, odpadní jámka Vikářská ul. čp. 37/IV. Přehled nálezů skel – poháry (P), číše (Č). Zkrácená varianta popisky bez PHV-ds-.

Tab. 26: Prague Castle, waste pit at house No. 37/IV Vikářská St. Overview of glass finds – goblets (P), beakers (Č). Shortened version of description without PHV-ds-.

Tab. 27: Pražský hrad, odpadní jámka Vikářská ul. čp. 37/IV. Přehled nálezů skel – konvice (K), misky (M), láhve (L), lahvičky (L), varia: ptáček (VA). Zkrácená varianta popisky bez PHV-ds-.

Tab. 27: Prague Castle, waste pit at house No. 37/IV Vikářská St. Overview of glass finds – tankards (K), bowls (M), bottles (L), vials (L), misc.: bird (VA). Shortened version of description without PHV-ds-.

2.3.6. ODPADNÍ JÍMKA 1680

HISTORICKÝ VÝVOJ ZÁSTAVBY V PROSTORU STŘEDNÍHO KŘÍDLA

Odpadní jímky R a 1680 byly nalezeny a prozkoumány v ploše III. nádvoří (*obr. 61*), části, která je z pohledu 15. až 16. století novotvarem; jediným objektem, jenž zde stál v té době, je Staré proboštsví (čp. 48/IV) při jihozápadním rohu svatovítské katedrály. Střední křídlo uzavírající plochu III. nádvoří od západu bylo vybudováno ve 40. letech 17. století a jeho současná podoba je výsledkem stavebních aktivit století 18. Novogotické průčelí katedrály bylo vystavěno v souvislosti s její dostavbou v 19. století. Poslední rozsáhlejší stavební úpravy tohoto prostoru jsou spojeny se stavební činností 20. let minulého století, kdy byla snížena úroveň terénu nádvoří (naposledy v roce 1929).

Stavební vývoj prostoru dnešního Středního křídla nebyl přímočarý a v průběhu staletí se zde vystřídaly nejrůznější budovy. Přesto se dochovaly dva jednoznačně lokalizované objekty. Prvním je západní hradba Pražského hradu, stavěná po roce 1135, která po staletí neměnně vymezovala stavební prostor parcel ze západu. Její zachované části dodnes procházejí středem Středního křídla ve směru sever-jih. Druhým objektem je Bílá věž z 12. století. Ostatní zástavba měla po celou dobu existence obytný charakter, případně doplněný menšími domácími dílnami.

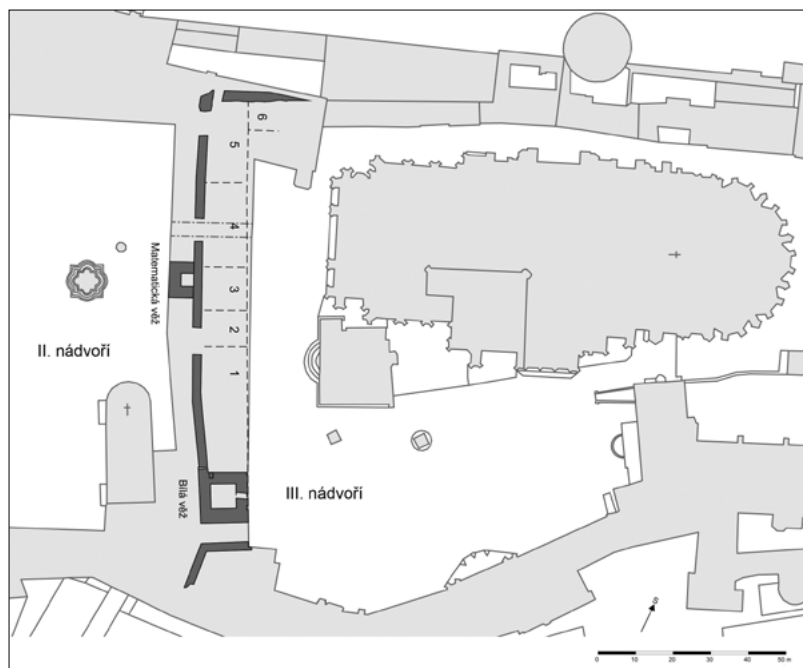
Bílá věž byla výrazným orientačním bodem pro většinu středověkých záznamů vztahujících se k jižnímu konci Středního křídla. Nejstarší zprávy o stavbách podél východní strany románské hradby pocházejí ze 14. století, kdy byl patrně za Karla IV. tento prostor zastavěn, neboť to byl právě on, kdo přidělil městiště východně od hradby kapitule kostela Pražského, zřejmě jako náhradu za zbořený kapitulní dům, který musel ustoupit výstavbě chóru gotické katedrály (*Vilímková – Kašička 1977, 130; obr. 79*). Z té doby je evidováno celkem pět domů.⁹¹ U severní strany Bílé věže to byl dům, který obýval Jan scholastikus, kanovník u sv. Kříže ve Vratislavi a kanovník pražský, lékař císaře Karla IV. (doloženo r. 1375). Sousední dům severním směrem obýval Habart, kanovník kostela Pražského (též doloženo r. 1375). Třetí v řadě („*dům Závěše*“, pana sakristiána kostela Pražského) je doložen již v roce 1356. Následoval dům oltáře sv. Jana Křtitele, který je zmiňován až k roku 1486. Pátý náležel děkanovi téhož kostela, jenž měl postavit a kapitule darovat v období 1359–1362 děkan Plichta z Míšně. Děkan Plichta jej vybuďoval na místě „*při zdi hradu*“, který mu v roce 1358 daroval Karel IV.; staveniště se situuje mezi dům sakristiána a dům děkana (*Pasport SÚPRMO 1970, 6, 7*). Tato zpráva naznačuje, že parcely uvedených domů kapitule původně nemusely patřit všechny a také že vývoj mohl být ještě složitější, než dokládají ojedinelé dochované zprávy. Pro úplnost dodejme, že posledním objektem, který stál v severozápadním rohu opevnění, byla tzv. Stará Vikárka.

Soupis kapitulních domů⁹² z roku 1486 uvádí, že většina jich byla poškozena nebo zbořena v době husitských válek. Soupis již zachycuje poněkud změněný stav, především z hlediska majitelů domů. První dům („*Prima domus sub turri magna, destructa est, vocatur Smilonis penitenciarum ecclesie Pragensia, ubi nunc est balistaria*“) již kapitula neužívala, podobně jako druhý („*Secunda domuncula annexa Eberhardi canonici circa stabulum predictum portam*“). Další dva domy („*Obojgecziek duas domunculas in unam construxit*“) stavebně propojil jakýsi Oboječek (*Obojgecziek*), který nemovitost získal na dva životy⁹³ (*Pasport SÚPRMO 1970, 10*). Zdá se tedy, že ani jeden z domů při západní románské hradbě v poslední třetině 15. století kapitula již neužívala, i když na ně vznášela vlastnické právo. První dva domy počínaje od Bílé věže sloužily jako zbrojnice a stáj, další dva, pravděpodobně v nedobré stavební stavu, získal již uvedený Oboječek. Zřejmě stejné nemovitosti se týká zpráva z roku 1488, v níž se uvádějí bratři Václav a Jan z Tušic, kteří získali pustý domek k vystavění na dva životy (*Pasport SÚPRMO 1970, 14*). Zda došlo ke změně vlastníka nebo je jeden z bratří totožný s uvedeným Oboječkem, se lze pouze dohadovat. Teprve pátý objekt v pořadí od Bílé věže

91 Toto stručné konstatování jednoduchou větou má však zásadní význam pro porovnání s topografickými údaji u W. W. Tomka v *Základech starého místopisu pražského* (Tomek 1872, 119). Za prapůvod omylu, na který upozornili Milada Vilímková a František Kašička, považují skutečnost, že Tomek nevyvodil důsledky ze změn po zboření kapitulního domu a při stavbě katedrály. Většinu objektů doložených v pramenech v majetku církve v první polovině 14. století i nadále situoval k severní hradbě a pro téměř devadesátimetrový úsek u západní hradby mu vyšly pouze dva domy (*Vilímková – Kašička 1977, 130*). Konkrétně podle Tomka (Tomek 1872, 120, 121) jde o čp. 41–39a včetně, která je třeba lokalizovat do řady při západní hradbě a nikoli při hradbě severní (*Pasport SÚPRMO 1970, 9*).

92 Archiv Pražského hradu, Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta, cod. XXII, fol. 115r, 116r.

93 Obvyklá praxe propůjčovat pobožené domy anebo pustá městiště do emfiteutického nájmu s tím, že nabyvatel se postará o jejich znovubudování a po uplynutí jeho života, eventuálně života jeho nejbližších příbuzných a dědiců, bude takový dům navrácen zpět původnímu majiteli, byla zdrojem pozdějších nepřijemností. Často se stávalo, že dědicové dům vrátit nechtěli, což vedlo ke sporům, a nezřídka se stávalo, že původnímu majiteli dům již nikdy vrácen nebyl. Zvláště svízelná situace nastala, když se dočasným uživatelem stal panovník. Kapitula kostela Pražského měla v tomto směru řadu špatných zkušeností, neboť domy, jež jednou Jeho Milost začala užívat, byly vráceny nesnadno nebo spíše vůbec. Tento osud postihl právě řadu kapitulních domů při západní hradbě (*Pasport SÚPRMO 1970, 16*).

Obr. 79: Schematická rekonstrukce půdorysu Středního křídla Pražského hradu s románskými věžemi a městišti domů ve druhé polovině 14. století – 1 dům kanovníka Jana, 2 – dům kanovníka Habarda, 3 – dům sakristiána Pražského kostela, 4 – dům oltáře sv. Jana Kř., 5 – dům děkana, 6 – Vikárka (podle *Vilímková – Kašička 1977, 130*). Překreslila M. Housková.

Fig. 79: Schematic reconstruction of ground plan of Prague Castle's central wing, with Roman towers and site of houses in second half of 14th century – 1 house of canon John, 2 – house of canon Habard, 3 – house of Prague church sacristan, 4 – house of St John the Baptist's altar, 5 – house of dean, 6 – Vikárka (after *Vilímková – Kašička 1977, 130*). Drawn by M. Housková.

skutečně kapitula držela „*domus decani per Plihtem decanum*“ (*Pasport SÚPRMO 1970, 11*). Listinou z roku 1488 středověké zprávy o domech při západní hradbě třetího hradního nádvoří končí.

K roku 1534 se vztahuje majestát Ferdinanda I., který přiděluje krejčímu Franci Beránkovi a jeho manželce⁹⁴ místo na dům vedle mistra Vincence puškaře, jenž sousedil se zbrojnicí při severní straně Bílé věže. Práva kapituly kostela Pražského majestát již nezmiňuje. Obdobně tomu bylo i se čtvrtým domem, který také od Ferdinanda I. majestátem dostal nožír Vít Zlomek v r. 1537.⁹⁵ Městiště někdejších kapitulních domů nebyla kapitule kostela Pražského vrácena ani po požáru 2. června 1541, jak o tom svědčí dvě zprávy. Ke stavbě domu bylo dáno povolení Hanuši Neltzlovi⁹⁶ a k dalšímu hned vedle dvornímu písaři Lukáši Wetterovi.⁹⁷ Hloubka obou parcel (10,80 x 10,20 m a 10,20 x 9,60 m) odpovídala přibližně hloubce středního traktu u Bílé věže.

Z rukou zmíněných soukromníků tyto domy zakoupil pro uskutečnění svých stavebních záměrů arcivévoda Ferdinand Tyrolský v roce 1564. Konkrétně se uvádí „*dům Hanušové při Bílé věži*“, „*dům Lukáše Vettera, někdy stavebního písaře*“, „*dům šrotýřův*“ (řezníkův) a „*domek kapitulní*“.⁹⁸ Zakoupené domy v letech 1567–1569 přestavoval Bonifác Wohlmüt a patrně je propojil v jeden celek o předpokládané šíři 30 m a hloubce 10 m (*Pasport SÚPRMO 1970, 21*). K roku 1596 je na severní straně Bílé věže uváděn dům pana Rumpffa nebo také Rumpfovský, patrně vznikl sloučením čtyř předchozích. V sousedním domě pak bydlil nejvyšší čalouník Jeho Císařské Milosti Thomas Nicolai.⁹⁹ Jak z popisu žádosti o opravu závad na střeše vyplývá, nevyskytovaly se tzv. lozumenty pouze v bezprostřední blízkosti Hradu, např. na jeho

⁹⁴ „*Majestát Ferdinanda I. Francovi Beránkovi krejčímu a jeho manželce Anně na dům, který si postavili na Hradě Pražském. Oldřich Střemil, krejčí, první manžel Anny Beránkové měl dva majestáty od krále Vladislava a krále Ludvíka na nějaké pokoje na pavlači, která jest přes příkop zámku našeho Hradu Pražského mezi domem, kterýž jest urozený někdy Hendrych z Plavna držel. Náhradou za dotčené pokoje dal Ferdinand I. Beránkovi místo k postavení domku, podle mistra Vincence puškaře...*“ (*Pasport SÚPRMO 1970, 16*).

⁹⁵ „*Majestát Ferdinanda I. nožíři Vitovi Zlomekovi, na dům, který si vystavěl na Hradě mezi domem děkanovým a domem farářovým*“ (*Pasport SÚPRMO 1970, 17*).

⁹⁶ 1546: „*Hanušovi Neltzlovi dáno povolení ke stavbě domu v zámku, vedle Bílé věže. Městiště mu vykázané mělo rozměry 18 loket pražských zděli a 17 loket pražských zšíři*“ (*Pasport SÚPRMO 1970, 18*).

⁹⁷ 1548: „*Lukášovi dvorskému písaři (Wetterovi) dáno povolení, aby mohl stavěti v Hradu mezi domy Hanuše Nelzla a domem faráře Hradu Pražského. Městiště mělo rozměry 17 loket pražských zděli a 16 loket praž. zšíři*“ (*Pasport SÚPRMO 1970, 18*).

⁹⁸ „*Dům Hanušové (Nelzlové) při Bílé věži – 800 tolarů, dům Lukáše Vettera, někdy stavebního písaře – 1000 tolarů, dům šrotýřův (řezníkův) – 450 tolarů a domek kapitulní – 295 tolarů*“ (*Vilímková – Kašička 1977, 138*).

⁹⁹ 14.VI. 1596: „*Thomasovi Nicolai, nejvyššímu čalouníkovi Jeho Cí. Milosti byl vykázan byt v domě vedle pana Rumpffa na Pražském hradě, kde už delší dobu bydlí...*“ 29. VI. 1596: „*V domě kde čalouník bydlí aneb svůj lozument má, střechy šindelové jak nad světničkou, sínkou a komůrkou jsou zlé, tak i nad pavlačí a přibíjeti se musí. Žlab jeden jest zlej, z něhož teče a dvoje podlahy pod ním hnijí, ten musí být nový, a je 5 sáhů zbylí. Skla také jsou některé zlá, stará a potlučená, musí se dát opravit, protože zatéká...*“ (*Pasport SÚPRMO 1970, 28*).

jižním svahu (obr. 22), ale přímo v jeho areálu se setkáváme s malým domečkem se šindelovými střechami a vytlučnými okny.

Na konci 16. století patřilo při západní hradbě kapitule kostela Pražského nesporně pouze děkanství, ovšem ani to nezůstalo dlouho mimo pozornost panovníka. V roce 1603 se císař Rudolf II. obrátil na kapitulou, aby mu postoupila „*dům kapitulní, v němž na ten čas kněz Šimon Brozius z Hornštejna, kanovník, bytem jest*“. Kapitula měla císaři postoupit také sousední dům, který se uvádí jako „*dům vedle něho (tj. děkanství) ležící, v kterémž na ten čas Kryštof Renfft, přední garderob a komorní služebník jest, ... též i se zahrádkou a maštalí při tom ležící*“ (Pasport SÚPRMO 1970, 34). Zdá se tedy, že mezi děkanstvím a Starou Vikárkou existovala ještě jedna nemovitost – dvorek se zahrádkou – do té doby nezmíněná (nebo snad vystavěná až po výstavbě Nového sálu?). Kapitula sice proti transakci protestovala a namítala, že v předešlém období přišla o řadu jiných domů, ale bezvýsledně. Lze předpokládat, že Rudolf II. domy vykoupil „*pro rozšíření našeho stavení, potřebu svou a ozdabu Pražského hradu*“ kvůli plánované výstavbě na místě dnešního Středního křídla, jehož západní část již v té době tvořila „*dlouhá chodba*“ a na severu vyrostl nad konírnou velký „*Španělský sál*“ (dnes Rudolfova galerie).

Poměrně podrobně se s uvedenými domy lze seznámit na základě soupisu hradních domů a místností z roku 1620.¹⁰⁰ Dům č. 7 na jih od budovy děkanství měl v přízemí („*dolním podlaží*“) jednu malou světničku a naproti jednu malou komůrku a prázdný dvorek. Přízemí a první patro užíval na základě rozkazu z roku 1617 dvorní hodinář Konrád Stuffenauer. Druhé patro obýval královnin štolba pan Kefetter (Pasport SÚPRMO 1970, 40). Děkanství je popsáno jako dům č. 8: „*Dole v přízemí 1 dvůr. Po levé ruce dole v přízemí 1 světnička a 1 kuchyňka ... Toto užívá čalouník jako svůj byt a dílnu. Po pravé ruce dole v přízemí: 1 velký sklep, který užívá čalouník a dále jeden malý sklep, který je prázdný. Naproti: 1 světnička, v níž bydlí trabant Wolf Mauer. 1 světnice, při ní 1 dost velký kvelb a dva malé stejné. ... Toto užívá dvorní krejčí.*“ (Pasport SÚPRMO 1970, 41). Následoval dům č. 9: „*Při vstupu dvůr a zahrádka. V přízemí 1 světnice a naproti špatná komora, kterou obývá Andrea Strnad, 70letý muž a bývalý 40 let sloužící hlídač na kostelní věži, jemuž toto obydlí bylo prý povoleno do konce života Českou komorou.*“ V severozápadním rohu původní hradby již tehdy stál trakt s Rudolfovou galerií. Po jeho jižní straně stála „*Nová královská mince. V ní po pravé ruce 1 krytý kvelb se železnými dveřmi*“ (Pasport SÚPRMO 1970, 41).

Popis domů na Pražském hradě z roku 1620 umožňuje přibližnou představu, jak vypadala zástavba při západní straně hradby na třetím nádvoří během 16. století. I když popis v jižní části Středního křídla uvádí pouze dva domy spolu spojené, lze předpokládat, že ve skutečnosti rozloha odpovídá čtyřem domům, které vykoupil arcivévoda Ferdinand v roce 1564 a v roce 1567 z části přestavěl Bonifác Wohlmüt. Dále není pochyb o tom, že byly propojeny v souvislosti s výstavbou „*Kunstkomor*“ nad stájemi při východní straně hradby na druhém nádvoří. Následují dvoupatrový domek (č. 7), ve kterém bydlel hodinář, jenž je patrně identický s domem, v němž roku 1603 bydlel nejvyšší garderob Rudolfa II. Kryštof Remfft a který Rudolf II. vyměnil s kapitulou společně se sousedním domem obývaným kanovníkem Brosiem.

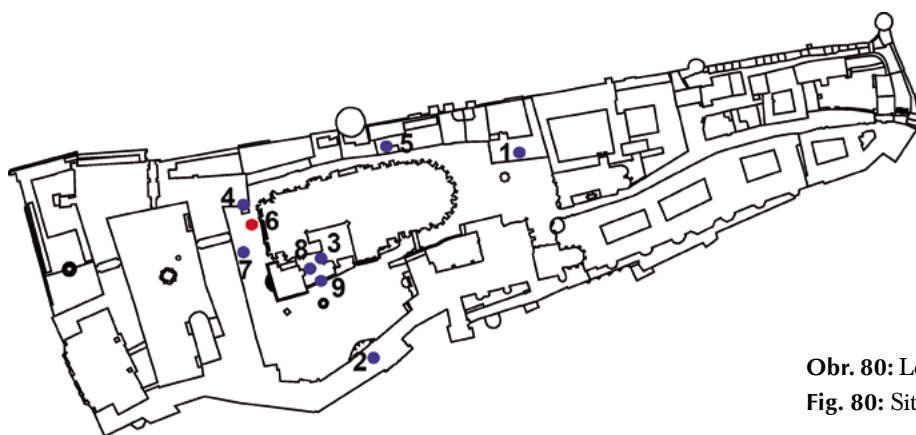
Existence všech popsanych domů se uzavírá v letech 1642 až 1643, kdy byly zbořeny, event. zčásti využity pro výstavbu východní poloviny Středního křídla, které je v roce 1644 označeno jako „*nová stavba na Královském hradě Pražském od věže až po Vikárku*“. Uvedené datum je také nejzazší možnou hranicí pro konec fungování odpadních jímek R a 1680.

LOKALIZACE ODPADNÍCH JÍMEK R A 1680 DO DOBOVÉ ZÁSTAVBY

Pramenem pro lokalizaci odpadních jímek 1680 a R, které byly nalezeny v západní části III. nádvoří, je plán ze sbírek Uffizi uložený ve Florencii (obr. 75). V západní polovině dnešního Středního křídla patrně zachycuje „*dlouhou chodbu*“. Podél její východní strany, tj. při východní straně původní románské hradby, je zakreslen shluk objektů, jež jsou od Starého proboštsví odděleny jen poměrně úzkou uličkou. Ta se na severním konci rozdvouje, jednak k východu (tj. do dnešní Vikářské ulice), jednak k severozápadu. Vyčleňuje tak z jižní strany Rudolfovy galerie blok zástavby, nepochybně totožný se zbytkem Staré Vikárky. V zástavbě podél hradby lze do jisté míry identifikovat jednotlivé shora popsané domy, ovšem nelze rozlišit, které části nemovitostí jsou plochy budov a které plochy dvorků či zahrádek. Z popisu z roku 1620 vyplývá, že nejsložitěji byl členěn objekt děkanství, identifikovat jej však ve změní čar je velmi obtížné (obr. 75), stejně jako domek se zahrádkou, který obýval Andreas Strnad. Budovu „*nové mince*“ pak lze předpokládat v nejsevernější části zástavby.

Pokusíme-li se plán z Uffizi konfrontovat s archeologickou situací zkoumanou v roce 1929, budeme v nesnadné situaci. Výzkum identifikoval pouze dvě stavby, které můžeme charakterizovat jako sklepy, ale

¹⁰⁰ Anno 1620. Beschreibung aller Zimmer im Kunigl. Prager Schloss. Angefangen 28. Julii 1620, Archiv Pražského hradu, Dvorní stavební úřad, inv. č. 398.

Obr. 80: Lokalizace odpadní jímky 1680.
Fig. 80: Site of the waste pit 1680.

nenalezl žádná zdiva, jež by pomohla vymežit rozvržení přízemí jednotlivých domů. Z nálezové situace vyplývá, že výzkum zachytil stav po značném snížení terénu, které zřejmě souviselo s výstavbou Středního traktu v letech 1642–1643, a proto se dochovaly jenom zahloubené části staveb. Odpovídá tomu i nálezová situace obou jímek, které byly relativně mělké. Pozdější archeologické výzkumy v interiéru přízemí Středního křídla domněnku o obecném snížení historických terénů jen potvrzují.

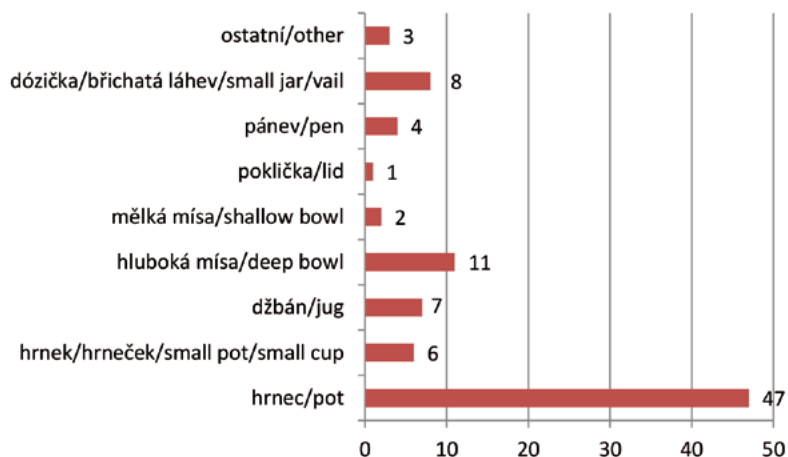
SHRNUTÍ

Z odpadní jímky 1680 pocházejí nálezy keramiky, skla a tři mince, jejichž maximální datační rozpětí ražby je 1598–1631. Keramickou část nálezů tvoří 88 převážně celých, případně větších torz keramických tvarů (Blažková – Vepřeková 2015, 385–432). V nálezovém souboru převládá kuchyňská keramika (graf 14). Hrnce tvoří 60,2 % (53 ks) všech nálezů. Druhým nejpočetnějším tvarem jsou mísy, 15,9 % (14 ks), a to hluboké i mělké. Součástí nálezového souboru je dále osm kameninových lahviček a dóziček (9,1 %). Sedm nálezů džbánů tvoří pouhých 8,0 % všech nálezů. Zde je však třeba podotknout, že pět džbánů rozhodně náleželo k honosnější stolní keramice a minimálně tři z nich byly dovezeny ze zahraničí (tab. 29/44, 619, 630). Nálezový soubor dále obsahoval čtyři pánve na třech nožkách a jeden talíř.

Pokusíme-li se vyhodnotit zastoupení technologických skupin v rámci jednotlivých tvarů, je situace velice jednoznačná. Mezi nálezy hrnců, kterých bylo identifikováno 53 (60,2 %), jednoznačně převažují výrobky ze světle se pálicí hlíny, opatřené vnitřní glazurou, případně oboustrannou glazurou (2x), které tvoří celkem 80,8 % všech nálezů (graf 15).

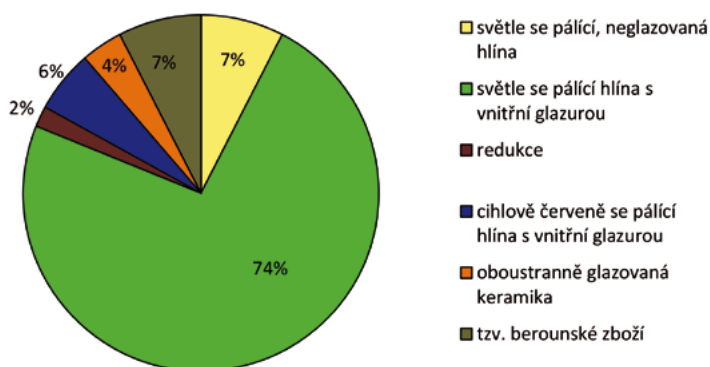
U ostatních keramických tvarů vzhledem k jejich počtu není takovéto vyhodnocení možné. V nálezovém souboru bylo kromě dvou hrnců (tab. 28/942, 943) identifikováno dalších pět celých tvarů (džbán – tab. 29/618; dvě hluboké mísy – tab. 30/642, 650; mělká mísa – tab. 30/638; talíř – tab. 31/644), které náleží k tzv. berounskému zboží. Jedna mělká mísa (tab. 30/639) je vyrobena ze světle se pálicí hlíny a opatřena vnitřní malovanou výzdobou. Kameninová produkce pálená v oxidačním prostředí a opatřena hnědou solnou glazurou sestává ze dvou džbánů (tab. 29/44, 619), tří břichatých láhví (tab. 31/627, 628, 634), a tří dóziček (tab. 31/632, 637, 640). Napříč tvarovými skupinami, stejně jako hrnce, bylo nejvíce nálezů vyrobeno ze světle se pálicí hlíny s vnitřní glazurou (tři pánve – tab. 31/9, 20, 32; miska – tab. 30/43; dvě dózičky – tab. 31/629, 643). Osm hlubokých mís bylo vyrobeno z cihlově červeně se pálicí hrubozrnné hlíny. Do úplného výčtu použitých technologických skupin scházejí nálezy ze světle se pálicí neglazované hlíny (džbán – tab. 29/620; poklička tab. 31/649), z cihlově červeně se pálicí hlíny s oboustrannou glazurou (dva džbány – tab. 29/630, 652; kasička – tab. 31/635).

V odpadní jínce 1680 bylo nalezeno sklo z nejméně 44 skleněných předmětů, z nichž bylo 28 publikováno (Blažková – Vepřeková 2015, 433–448). V nálezovém souboru je zastoupeno pouze duté sklo. Z grafu 16 je zřejmé, že nejpočetnější jsou mističky, ale dochovaly se ve velmi fragmentární podobě, proto bylo možné publikovat pouze čtyři. Druhým nejpočetněji zastoupeným tvarem jsou poháry, které tvoří poměrně různorodou kolekci. Mezi nimi je jeden s vejčitou (tab. 32/P-01), jeden s vřetenovou (tab. 32/P-02) a jeden s trychtýřovitou kupou (tab. 32/P-07). Dříky jsou zastoupeny ve variantě s jednoduchým (tab. 32/P-03), se zdvojeným (tab. 32/P-01, 02) a s kobaltově modrým prstencem (tab. 32/P-04). Celkem čtyři dříky byly duté, zdobené optickým dekorem, konkrétně dvěma protilehlými maskarony a girlandami (tab. 32/07–09) a malinovým dekorem (tab. 32/P-06). Různorodá je i skupina číší. U dvou rekonstruovaných číší (tab. 32/Č-02, 03) byla použita výzdobná technika wafelmuster. Další torzo číše z velmi kvalitního

Graf 14: Zastoupení jednotlivých keramických tvarů v náleзовém souboru z odpadní jámky 1680.

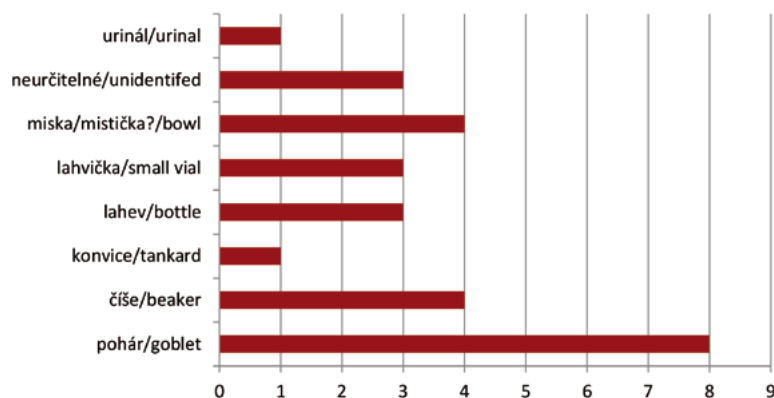
Graph 14: Individual ceramics forms in the assemblage from waste pit 1680.

Graf 15: Rozdělení nálezů hrnců z odpadní jámky 1680 podle výrobní suroviny a výrobní technologie.

Graph 15: Grouping of pot finds from waste pit 1680 based on raw material and production technology.

Yellow – light fired clay, unglazed clay; green – light fired clay with inner glaze; brown – reduction fired ceramics; dark blue – brick red fired with inner glaze; orange – ceramics with both-side glaze; khaki – so-called Beroun ware.

Graf 16: Zastoupení skleněných předmětů v náleзовém souboru z odpadní jámky 1680.

Graph 16: Glass fragments in the assemblage from waste pit 1680.

skla tmavší zelené až zelenomodré barvy náleží k variantě römer, pro niž je typická výzdoba pomocí vyta-hovaných nálepu (tab. 32/Č-06). Poslední větší fragment číše náleží variantě s vysokou cylindrickou kupou a jednoduchou vysokou patkou, tzv. humpen (tab. 32/Č-01). Nálezový soubor obsahoval jednu rekon-struovatelnou konvici, kterou zdobily střídající se pásy vtačováných kosočtverců a vertikálních žeber (tab. 32/K-01). Z početné kolekce mističek bylo možné rekonstruovat pouze čtyři různých tvarů vy-robené z velmi tenkého skla (tab. 33/M-01-04). Soubor skleněných láhví sestává z láhve hruškovitého tvaru (tab. 33/L-01), dvou čtyřbokých (tab. 33/L-02, 03) a tři malých lahviček s výškou v rozmezí 5,0–5,7 cm (PH1680-ds-L-04-06). Dále obsahoval torzo závěsné lampy (tab. 33/LA-01) a urinál (tab. 33/U-02) vy-robený ze světle zeleného sodno-vápenatého skla s vyšším obsahem draslíku. Mezi neurčitými předměty si pozornost zaslouží fragment pokličky (tab. 33/N-06).

Z hlediska datování nálezového souboru z odpadní jímky 1680 se nabízí hned několik nálezů, které je možno alespoň rámcově datovat. Z keramiky je to především kamenina a tzv. berounské zboží. Obecně uznávaný datační interval pro produkci tzv. berounského zboží uvádí druhou polovinu 16. až první třetinu 17. století (Žegklitz 2015, 118). Nálezový soubor dále obsahuje celkem tři hrnce. Jedním je soudkovitý hrnec (*tab. 28/944*), jehož horní polovina těla je pokryta nehlubokou segmentovou vlnicí; celý povrch zdobí malování. Svislá béžová linie člení výduť na jednotlivá pole, která jsou střídavě vyplněna šikmo loženými malými esky a ostře řezanou vlnicí, která je provázána vodorovnými béžovými věčky se zeleným středem. Další dva hrnce mají nálevkovitý tvar se dnem odsazeným na patku, který má na podokrají prstovanou pásku a odsazenou patku zdobenou rádélkem. Výzdobný motiv kombinuje rostlinnou a zoomorfni tematiku. U hrnce *tab. 28/942* se střídá motiv listu (akát) a ptáčka, u hrnce *tab. 28/943* jde o stylizovaný motiv listů proplétaný zelenou vlnicí/úponem. V obou případech je dolní polovina hrnce pokryta malovanými horizontálními linkami. K malování byla použita kombinace béžové a zelené barvy. Z cihlově červeně se pálicí hlíny je vyroben džbán *tab. 29/618*, který má baňaté tělo s válcovým, nálevkovitě se rozevírajícím hrdlem. Horní polovinu výdutí pokrývá pás stylizované rostlinné a geometrické výzdoby, jejíž dolní okraj ohraničuje zelený pruh. Dolní polovinu výdutí pokrývají horizontální světle béžové linky v širokých rozestupech (6–7), přes vše je nanášena transparentní glazura. Džbán by mohl náležet k tzv. berounské produkci, ale použitý motiv není pro tento keramický sortiment typický. Nelze proto vyloučit, že jde o zdařilou napodobeninu berounské produkce nebo výrobek jiného keramického okruhu. Za tzv. berounské zboží jsou považovány i dvě hluboké mísy (*tab. 30/642, 650*). Obě mají centrální rostlinný motiv stylizovaného květu umístěn na vnitřním dně nádoby. U mísy *tab. 30/642* jím je konvalinka ohraničená zeleným pruhem. Vnitřní výduť je pokryta střídajícím se geometrizovaným motivem světle béžového květu a zeleným kruhem, kolorovaným světle béžovou linkou, který je rozdělen svislou světle béžovou vlnovkou. Nad tímto pásem výzdoby následuje trojice světle béžových horizontálních kružnic. Horní plocha okraje je zdobena hustě loženými jednoduchými esičky a čárkami. Malování v podobě příčných světle béžových čar se uplatňuje i na uchách. Vnější strana nádoby je rezná. K výzdobě druhé mísy (*tab. 30/650*) byla využita kombinace rostlinného a zoomorfniho motivu. Na dno mísy je umístěna rostlinná „rozvilina“ se dvěma ptáky, která je ohraničena jednou zelenou a jednou světle béžovou kružnicí. Dolní polovinu stěny mísy pokrývá pětice soustředných kružnic, střídavě zelená a světle béžová. Horní polovina stěny je vyplněna pásovým rostlinným motivem. Vodorovně vyložený okraj je zdoben nepravidelnými, světle béžovými soustřednými kružnicemi. Do stejného výrobního okruhu jako hluboké mísy patrně náleží i mělká mísa (*tab. 30/638*). Ústřední motiv je opět umístěn na dně; je to světle béžový geometrický „propletenec“ ohraničený zeleným pruhem, po němž následuje dvojice až trojice světle béžových soustředných kružnic, střídaných opět silnějším zeleným pruhem a další čtveřicí světle béžových kružnic. Horní odsazení okraje (prapor) zdobí pás malované výzdoby, v němž se střídají tři varianty stylizovaného rostlinného motivu a zoomorfni motiv ptáka. Posledním zástupcem tzv. berounského zboží je mělký talíř (*tab. 31/644*). Má lehce odsazené dno, ústřední motiv tvoří stojící ženská postava v renesančních šatech s balonovými rukávy. Žena má schematicky naznačený obličej, na hlavě pokrývku. Kolem krku je naznačen renesanční límeček. Postava má úzký pas a rozšířenou sukni. Výzdoba oděvu je provedena rytým mířkováním. Celá postava je světle béžová, pouze levá polovina sukne je tmavě zelená. Nalevo od postavy je vyobrazen světle béžový pták se zeleným křídlem. Pravá polovina talíře se nedochovala. Ženská postava pravděpodobně drží v ruce nějaký předmět. Celý motiv ohraničuje zelený pruh, okraj je přetažen světle béžovou linkou a přes vše je nanášena transparentní glazura.¹⁰¹

Malovaná výzdoba byla užita i u mělké mísy (*tab. 30/639*), vyrobené ze světle se pálicí hlíny. Hlavní malovaný motiv tvoří pět tmavě cihlově červených stylizovaných květů na dně mísy. Tříkrát trojice soustředných kružnic tmavě zelené barvy vymezuje dvě pole, přičemž dolní je vyplněno tmavě cihlově červenou vlnovkou a horní stylizovaným rostlinným motivem, provedeným tmavě cihlově červenou a zelenou glazurou. Tato keramika bývá označována za tzv. bílé berounské zboží (Koula 1917–1919, 250–257; Žegklitz 2015, 114, 117), ale protože zatím nebyly objeveny hrnčířské dílny, které by tuto keramiku vyráběly, je určení provenience velmi nejisté. Analogické nálezy mělkých mís pocházejí jak z Prahy (Blažková-Dubská 2007, fig. 13; Koula 1917–1919, 250–257; Rückl – Havrda – Tryml 2007, fig. 21), tak z Berouna (Matoušek – Scheufler 1980, 55); uloženy jsou i ve sbírkovém fondu Severočeského muzea v Liberci (*eSbírky – kulturní dědictví on-line [online]* – inv. č. P18022) a velmi podobná keramika byla nalezena i v Sasku (Krabath 2012, 75–79, Abb. 62/2).

¹⁰¹ Při záchranném archeologickém výzkumu v Berouně v České ulici čp. 56 byl prozkoumán relikt hrnčířské dílny patrně včetně skladu hotových výrobků a polotovarů. Nálezový soubor mimo jiné obsahoval i nejméně tři části mělkých mís, na kterých byl použit stejný motiv ženské postavy (Vařeka 2003, 79, obr. 8).

Zúžení datačního intervalu keramických nálezů umožňují oba kameninové džbány. Podle německé terminologie je tzv. Bienenkorbhumpen (*tab. 29/44*) považovaný za typickou stolní nádobu určenou na pití (*Stephan 1987, 96; Horschik 1978, 437/62*). Má téměř válcovitý tvar s největším průměrem u dna s kónicko-konkávní dolní částí. Pomocí trojice různých hlubokých rýh je celé tělo rozděleno do čtyř nestejně širokých pásů. Pás na hrdle tvoří pět linií husté rádélkové výzdoby v podobě drobné vlnovky, horní pás na výduti střídavě vyplňuje rostlinný motiv květu a v lichoběžníku orámovaná dvojice lvů, kteří mezi sebou drží erb s dvojicí zkřížených mečů. Oba motivy se dvakrát opakují. Dolní pás na výduti zdobí stejné motivy jako horní, jen oproti hornímu pásu je motiv se lvy posunut přibližně o polovinu své délky. A konečně spodní pás u dna opět vyplňuje deset linií husté rádélkové výzdoby v podobě drobné vlnovky. Jak vnitřní, tak vnější strana jsou pokryty světle hnědou solnou glazurou. Na základě podobného nálezu z Hannoversch Münden může být doba vzniku kladena do rozmezí let 1606–1617 do dílny Caspara Mullera (*Stephan 1987, 96, Abb. 89*). Celkovým tvarem i způsobem výzdoby je džbán z odpadní jímky 1680 podobný i chronologicky mladší produkt waldenburské dílny, datovaný kolem poloviny 17. století (*Horschik 1978, 437/62*).¹⁰² Stejně tak na saskou produkci¹⁰³ ukazuje i trubkovitá konvice (Tüllenkanne, *tab. 29/619*) soudkovitého tvaru s mírně odsazeným, kónicky se uzavírajícím okrajem, členěným pětící subtilních žeber v nestejně širokých rozestupech. Na podhrdlí je přerušovaný pás plastické výzdoby se stylizovaným rostlinným motivem se dvěma diamantovými jehlany. V místě pásu na protilehlé straně ucha nasedá trychtýřovitá výlevka, která se směrem od těla džbánu rozšiřuje. Na výduti je umístěna trojice velkých plastických aplikací – erbů – dvouhlavá říšská orlice s královskou korunou, pelikán krmící mláďata ohraničený listovím – symbol sebeobětování Krista, dva překřížené meče a dělené pole – erb saských kurfiřtů.¹⁰⁴ Tyto velké aplikace vždy odděluje dvojice nad sebou postavených drobných stylizovaných květů se sedmi okvětními lístky v podobě malinového nálepu. Dolní část výduti člení další čtveřice subtilních žeber. Přibližně ve dvou třetinách výšky je výduť proražena; otvor má přibližně kruhový tvar, jehož průměr nedosahuje 0,5 cm. Džbán je opatřen oboustrannou tmavě hnědou solnou glazurou. Tento nálezu zaujal již autory výzkumu odpadní jímky 1680 v roce 1929, neboť je přímo zmiňován v nálezuovém deníku (*Deník 1929, 1068*). Tvarovou i výzdobnou podobnost vykazují dvě trubkovité konvice ze západosaských dílen, uložené v muzeu v Liberci (*Horschik 1978, 437/51, 52*). Období výroby těchto tvarů se klade do rozmezí let 1590 až 1610.

Jak břichaté láhve, tak miniaturní nádobky (*tab. 31*) patrně pocházející z oblasti západního Saska až východního Durynska jsou datovány do širokého intervalu 16.–18. století (*Kluttig-Altman 2006, 324–326; Krabath 2012, 70–75, Abb. 55, 57, 58; Scheidemantel – Schifer 2005, 118, 119, 228, Tafel 23/1, 2, 3, 6, 11*). Břichaté láhve nejčastěji sloužily v lékárenském prostředí, ale obecně je lze označit za multifunkční, které se používaly k uchování tekutin všeho druhu včetně pálenky (*Scheidemantel – Schifer 2005, 119*). Především miniaturní nádobky vykazují v raném novověku širokou oblibu a nadregionální rozšíření. Obecně se považují za spotřební materiál lékáren, kde sloužily především jako kelímky na mastičky nebo jako dávkovací nádobky mastí a léčiv. Těžištěm jejich výroby bylo především 17. století (*Scheidemantel – Schifer 2005, 149*).¹⁰⁵ Přímo s domem lékařů jsou nálezy identických kameninových lahviček (*Dudková – Orna 2009, 504, fig. 3 Ib*) a kameninových i hrncinových dóziček spojovány v Plzni čp. 289 (*Dudková – Orna 2009, 504, fig. 3 Ia, IIa*), kde byly nalezeny v odpadní jímce využívané od poloviny 16. do druhé poloviny 17. století.

Za ojedinělý lze považovat džbán patrně zdobený metodou nastříkání burelu (*tab. 29/630*), jehož vznik je datován do 16. století (*Stephan 1987, 314, Taf. IV.*). Tato výzdobná technika se na nádobách objevuje až po roce 1600. Za tvarově příbuzný je možné označit džbán z dílny ze Straubingu v Dolním Bavorsku zdobený stříkanou bílou glazurou, datovaný do 16. století (*Stephan 1987, 311, Taf. I; Endres 2005, Taf. 4,1*). Co se týká ostatních nálezů, jak hrnců, tak mís, jde bezpochyby o raně novověkou produkci. Z 88 rekonstruovaných keramických tvarů z odpadní jímky 1680 jich 53 lze označit za hrnce, přičemž u 34 lze určit celkovou profilaci. Více jak polovina (55,9%) pak náleží soudkovitým hrncům, jejichž horní čtvrtinu až třetinu těla pokrývá plošná rádélková výzdoba, případně jednoduchá až trojnásobná rýha (*tab. 28*). S výjimkou dvou hrnců z cihlově červeně pálené hlíny jsou všechny ostatní vyrobeny ze světle se pálicí hlíny

102 Možnost původu džbánu inv. č. 44 ve waldenburských nebo případně altenburských hrncířských dílnách připouští na základě konzultace i dr. Dirk Scheidemantel.

103 Podle tmavě hnědého zabarvení solné glazury vyslovil dr. Dirk Scheidemantel domněnku, že by džbán s trubkovitou výlevkou, inv. č. 619, mohl pocházet z Dippoldiswalde u Drážďan.

104 Použití plastických nálepu s motivem říšské orlice či saského kurfiřtského znaku je na přelomu 16. a 17. století poměrně běžné (např. *Bláha et al. 1998, 13.2-18; Funke – Kröll 2012, 26–28; Horschik 1978, 118/21, 437/51, 52; König 2012, Abb. 8; Stephan 1992, Abb. 25, 26, 137, 139; týž 2012, 25, Abb. 28–30*).

105 Kromě Waldenburgu se kónické lékárenské nádobky v drobných tvarových modifikacích vyráběly v jižním Dolním Sasku a v severním Hesensku, odkud jsou známy především hrncinové nálezy (*Scheidemantel – Schifer 2005, 149*).

s vnitřní glazurou (*graf 15*). Mezi glazurami je zastoupena široká paleta barev. Přibližně u poloviny hrnců se glazura na okraji barevně mění (*obr. 207*), a to nejčastěji ze světlého okru na zelenou nebo hnědou. Celkem u pěti hrnců se soudkovitou profilací těla se uplatňuje hustá vývalková šroubovice, kdy se odstupy jednotlivých vývalků směrem ke dnu zvětšují. V jednom případě (*tab. 28/21*) bylo na podokrajích zachyceno červené malování v podobě jednoduché linky. Všechny pět hrnců je vyrobeno ze světle béžové až bílé hlíny s vnitřní glazurou okrových a hnědých odstínů. U dvou byla dokumentována výzdoba plošným rádélkem. Jeden hrnec je vyrobený z cihlově červeně se pálicí hlíny (*tab. 28/651*). Zdá se, že jde o využití starší výzdobné techniky na mladší výrobní surovině. Další typy hrnců jsou zastoupeny jedním exemplářem, pokud byl nalezen analogický nálezy, je nejčastěji datován do širokého intervalu druhé poloviny 16. až první poloviny 17. století (*Bláha – Sigl 2010*, 237, obr. 5/2; *Himmelová – Procházka 1990*, fig. 4/10; *Kluttig-Altmann 2006*, Abb. 60/120, Taf. 45/311.2). Obecně lze shrnout, že mezi hrnci jednoznačně převažuje soudkovitý tvar těla, charakteristický pro první vývojovou etapu novověké keramiky, delší ucho, zhotovené tažením s náznakem prožlabením, případně s proříznutím vnější plochy (*Pajer 1983*, 43). Rádélkovou výzdobu nahradilo rýhování horní části výduti. Jednoduchá až trojnásobná rýha je charakteristická pro druhou polovinu 16. století (*Pajer 1983*, 74), případně pro počátek 17. století. Typy hrnců odpovídají některým nálezům z Ústí nad Labem–Předmostí čp. 43 pocházejícím z konce 16. až počátku 17. století, kde byly zaznamenány tvary s červeným malováním (*Cvrková – Černá 2007*, obr. 2/1–4, 6–8), s plošným rýhováním (*Cvrková – Černá 2007*, obr. 2B/10) a také velké zásobnicové tvary (*Cvrková – Černá 2007*, obr. C/10).

Hluboké mísy s nálevkovitě se rozevírajícím tělem s vodorovně vyloženým okrajem, který kromě torza inv. č. 60 vždy zdobí rádélková výzdoba v podobě několika řádků hustých čtverečků a v jednom případě složitější kombinace čtverečků a obloučků (*tab. 30/646*), tvoří více než dvě třetiny všech nálezů mís. Některé mají tělo zpevněno trojicí plastických pásek členěných pomocí rádélka, takže budí dojem prstování, a jednotlivé „prsty“ jsou členěny trojicí až čtveřicí horizontálních rýh. Všechny nálezy jsou vyrobeny z hrubozrnné cihlově červeně se pálicí hlíny, u které se projevil sendvičový efekt. Jedinou výjimkou je mísa *tab. 30/647* vyrobená ze světle béžové se pálicí hlíny a opatřená oboustrannou glazurou, vnitřní polotransparentní zelenožlutou a vnější zelenou. Také na této misě byla uplatněna plastická výzdoba stejného charakteru jako u neglazovaných mís (např. *Blažková-Dubská 2007*, fig. 9/12, 18/3; *Cvrková – Černá 2007*, obr. 2A/10; *Mechelk 1970*, Abb. 22/1; *Pajer 1983*, 25).

Všechny nálezy pánví na třech nožkách mají nízké tělo, a to jak hladké, tak zdobené plošnou rádélkovou výzdobou. Rukojeť se buď zužuje do kruhové lišty, nebo její průměr zůstává stejný. Za čistě novověký výzdobný prvek lze považovat pravidelné přímáčknutí okraje u jedné z pánví (*tab. 31/20*). Datace je možná na základě srovnání s nálezovým souborem z domu zbrojního písaře z Pražského hradu (*Blažková-Dubská 2007*, fig. 7/3, 5, 8/3, 18/2), případně z Brna (*Himmelová – Procházka 1990*, fig. 6/2).

SKLO

Nejstarší složkou nálezového souboru skel z odpadní jímky 1680 jsou číše, konkrétně zdobené výzdobnou technikou wafelmuster (*tab. 32/Č-02, 03*), a číše označovaná jako römer (*tab. 32/Č-06*). Obě varianty jsou datovány do poslední čtvrtiny 16. století. Výzdobná technika wafelmuster není v Čechách příliš obvyklá, předpokládá se, že pochází z Nizozemí (*Drahotová 2005*, 175, 182, 183; *Henkes 1994*, 129–136; *Kottman 1999*, 950/40). Číše zdobené technikou wafelmuster byly nalezeny i v dalších evropských zemích (*Baumgartner 2005*, 211–218; *Willmott 2002*, 40/1.9), mj. též na území Čech (*Krajčů a kol. 1998*, obr. 36). Číše varianty römer, která vychází ze středověkého tvarosloví, je typickým produktem německých skláren poslední čtvrtiny 16. století (*Hannig 2009*, Taf. 37/1; *Sedláčková 2007*, 196–198; *Willmott 2002*, 53/7.1). Z hlediska chronologického zařazení nálezového souboru skla jsou důležité poháry. Soubor obsahuje celkem tři torza pohárů s balustříkovým dřikem zdobeným optickým dekorem, které jsou typickým produktem renesančních skláren poslední čtvrtiny 16. až první čtvrtiny 17. století po celé Evropě (např. *Hannig 2009*, Taf. 37/1; *Hess – Husband 1997*, 176, 177; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2/5, P4/4, P5/10; *Lutz 1992*, 93; *Sedláčková 1998*, 86; *Tarcsay 1999*, 107/F4, 108/F28; *táž 2008a*, 130, Abb. 119; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 240–256; *Willmott 2002*, 63, 64; *Žegklitz 2007*, fig. 39/7). S ohledem na šedozelenou barvu skla torza poháru *tab. 32/P-09* je pravděpodobné, že jde o produkt tyrolských dílen, i když chemická analýza identifikovala draselno-vápenaté sklo (*Blažková – Vepřeková 2015*, 436). Poháry s vejčitou i vřetenovou kupou náleží k renesanční produkci, datované do druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století (*Blažková 2007*, fig. 22/8; *Drahotová 2005*, 175, 182, 183; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2/2; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*, 86; *táž 2007*, 208, 209; *Tarcsay 1999*, 116/F42). Do stejného období je datována i konvice zdobená optickým dekorem (*tab. 32/K-01*; *Černá 2002*, 105, tab. 112/3; *Henkes 1994*, 223–230; *Sedláčková 1998*, 97; *Sedláčková – Lesák – Šimončíčová-Koňšová 2016*, 97). Foukané misky různých tvarů s velmi tenkými stěnami (*tab. 33/01–04*) nepatří mezi chronologicky citlivé nálezy. Navíc se pro jejich tenké stěny v nálezo-

vých souborech objevují poměrně zřídka. Za současného stavu poznání jsou datované do první poloviny 17. století (*Podliska 2003; Tarcsay 2008a*, 121, Abb. 109). Z širokého intervalu druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století pocházejí láhve, a to jak hruškovité (*tab. 33/L-01; Henkes 1994*, 119–122; *Osten 1998*, Taf. 52; *Podliska 2003; Scheidemantel 2002*, 66–69; *Willmott 2002*, 83/22.2), tak čtyřboké (*tab. 33/L-02, 03; Drahotová 2005*, 176, 177, 182, 183; *Henkes 1994*, 241–243; *Podliska 2003; Sedláčková 1997; táž 1998*, 45, 74) i malé lahvičky (*tab. 33/04–06; Drahotová 2005*, 177, 179, 181; *Henkes 1994*, 329, 330; *Podliska 2003; Sedláčková 1997; Tarcsay 1999*, 246/ F13; *Tarcsay – Rohanová 2016*, fig. 129). Do stejného období jsou datovány i pokličky (*Blažková 2007*, fig. 22/16; *Drahotová 2005*, 177; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P4/11; *Sedláčková 1998; Sedláčková – Lesák – Šimončičová-Košová 2016*, 189; *Tarcsay 2008a*, 135, Abb. 123; *Willmott 2002*, 73–75), které jsou díky svému charakteristickému tvaru ve střepovém materiálu velmi dobře identifikovatelné. Určení předmětu *tab. 33/LA-01* bylo na základě připomínky Hedviky Sedláčkové (*Rohanová – Sedláčková 2015; Willmott 2002*, 103) přehodnoceno na závěsnou lampu (*Sedláčková – Rohanová 2016*, fig. 52a; *Sedláčková – Lesák – Šimončičová-Košová 2016*, 198–201). Ojedinělým nálezem je pak zcela rekonstruovatelný tvar urinálu *tab. 33/U-02* (*Lutz 1992*, 128; *Willmott 2002*, 103), který je vyrobený ze světle zeleného sodno-vápenatého skla s vyšším obsahem draslíku.

Soubor skla lze na základě srovnání s jinými nálezovými celky rámcově datovat do druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století, a to i přesto, že u některých předmětů je možné vymezit užší časový interval jejich produkce.

ZÁVĚR

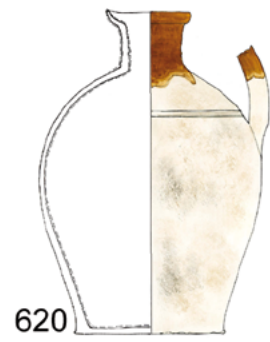
Jímka 1680 jako jediná poskytla nálezy mincí, a to v počtu tří kusů, jejichž maximální datační rozpětí ražby je 1598–1631. Na základě srovnání s jinými soubory a díky dataci některých konkrétních nálezů je možno datovat používání odpadní jímky 1680 patrně do období konce 16. až 1/3 17. století, kdy nejzazší datum ukončení fungování jímky je dáno zahájením stavebních úprav pro výstavbu Středního křídla v roce 1642. Především kameninové džbány a džbán zdobený burelem se do odpadních vrstev mohly dostat i se značným odstupem od doby svého vzniku. Odpadní jímka 1680 se nacházela v prostoru současného Středního křídla, a to v období, kdy zde měli bydlet císařští dvorní služebníci – čalouník, krejčí, trabant, garderob. Zdá se vysoce pravděpodobné, že se na zaplňování odpadní jímky podílely osoby, které byly ve služebním poměru vůči panovnickému rodu.

Tab. 28: Pražský hrad, jímka 1680. Přehled hrnců.

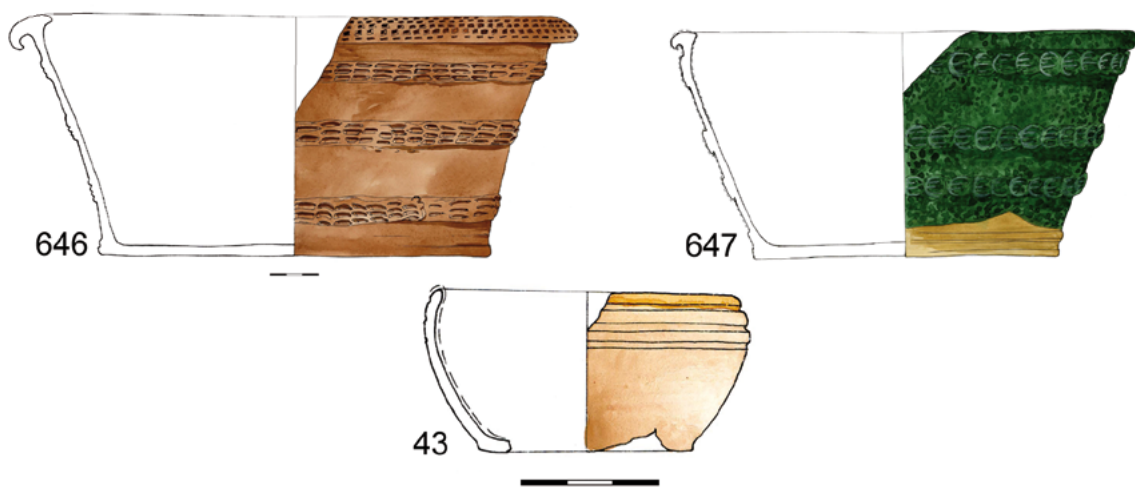
Tab. 28: Prague Castle, waste pit 1680. Overview of pots.

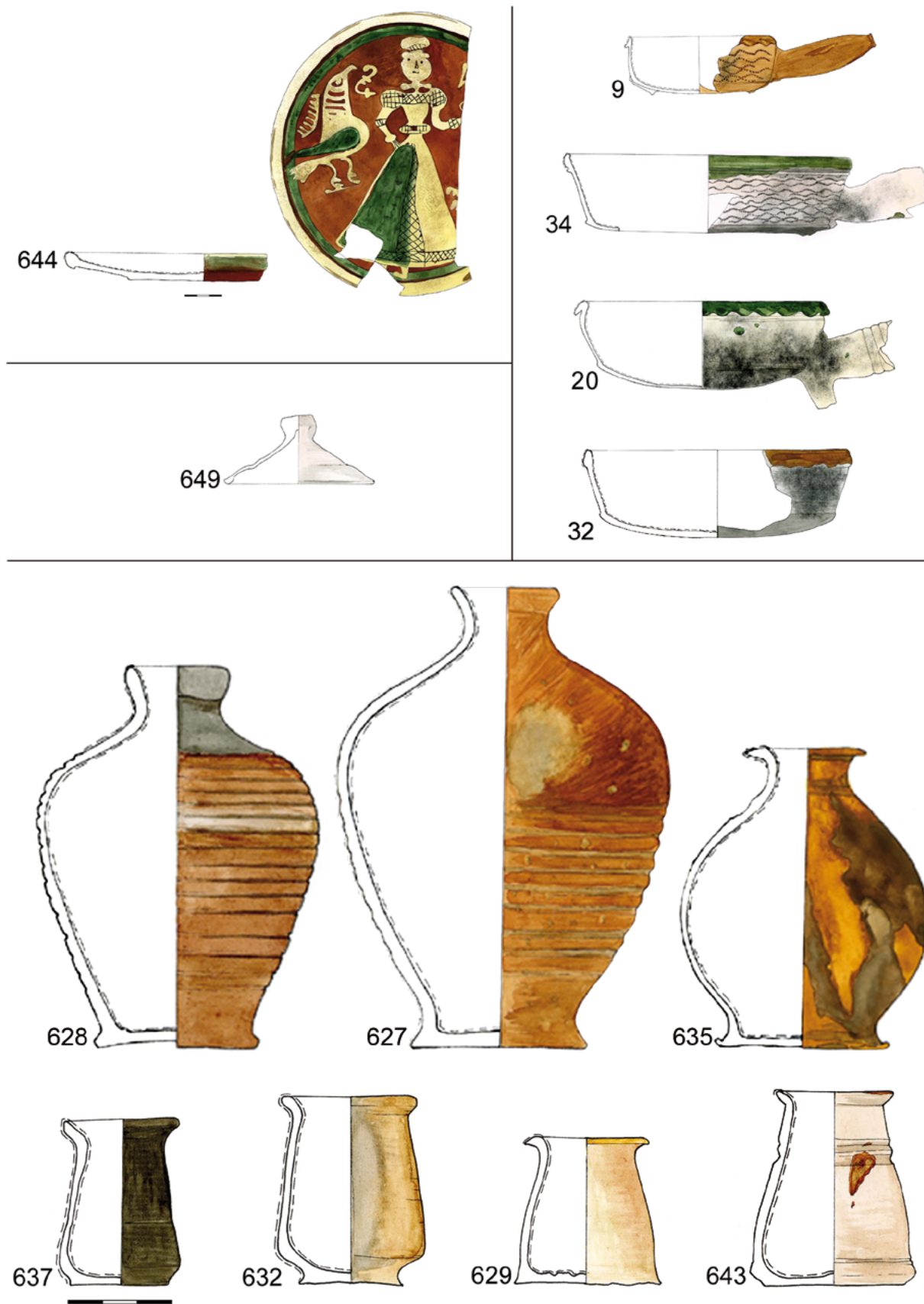

Tab. 29: Pražský hrad, jímka 1680. Přehled džbánů.

Tab. 29: Prague Castle, waste pit 1680. Overview of jugs.

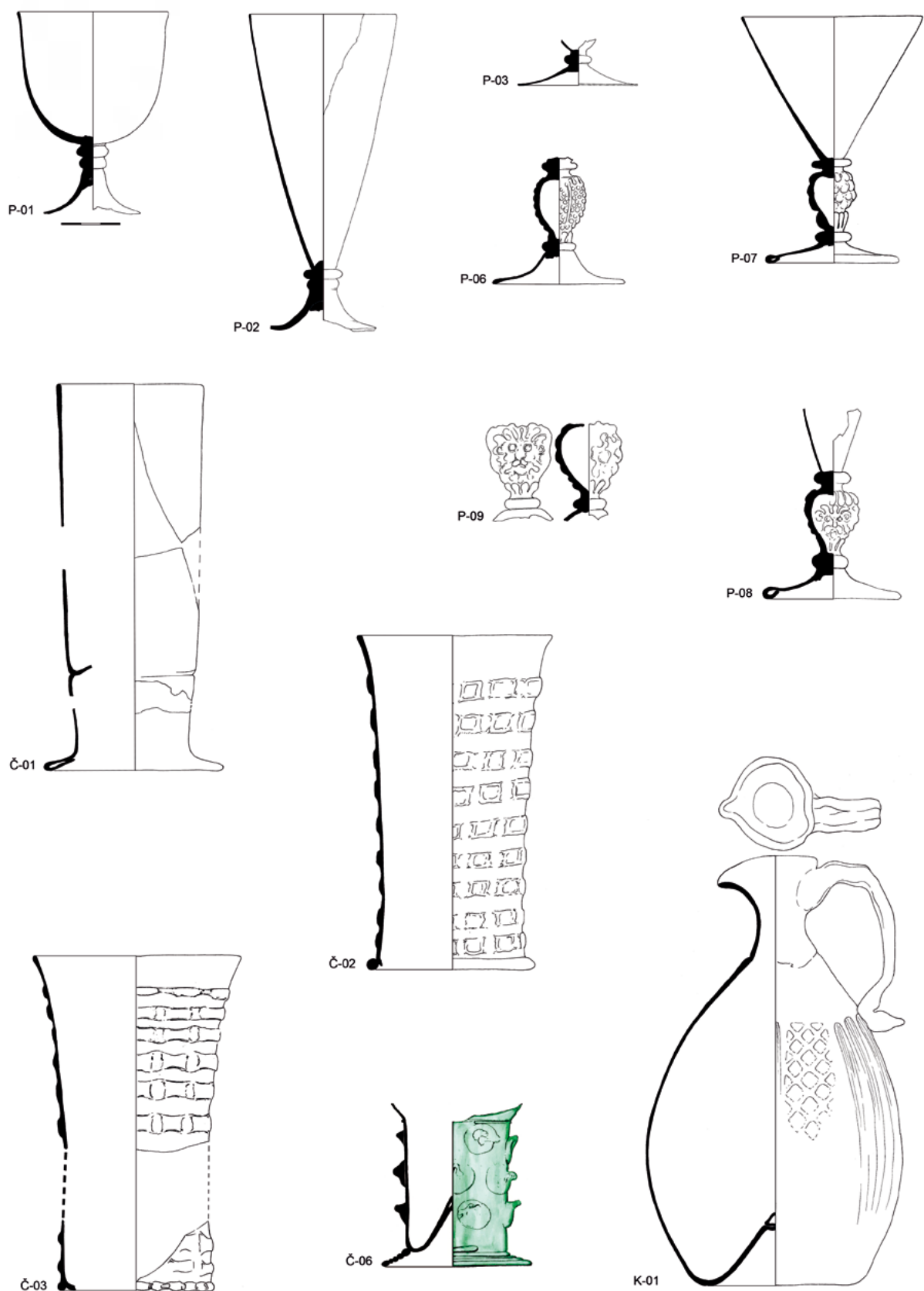

Tab. 30: Pražský hrad, jímka 1680. Přehled hlubokých a mělkých mís.
 Tab. 30: Prague Castle, waste pit 1680. Overview of deep bowls and shallow bowls.

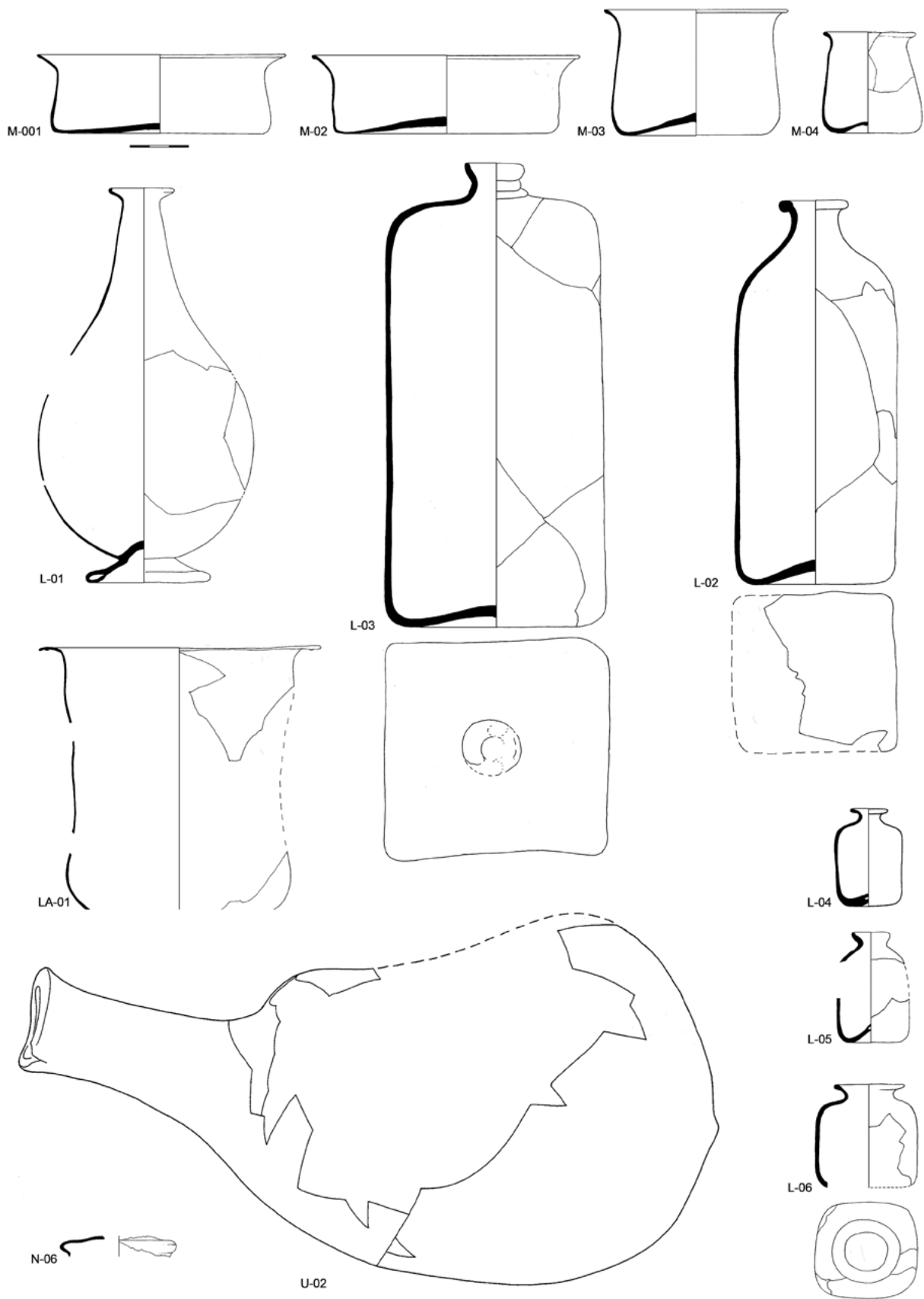
Tab. 31: Pražský hrad, jímka 1680. Přehled pánví, lahví, dóziček, poklička, talíř a kasička.

Tab. 31: Prague Castle, waste pit 1680. Overview of pipkins, bottles, small containers, lid, plate and money box.

Tab. 32: Pražský hrad, odpadní jímka 1680. Přehled nálezů skel – poháry (P), číše (Č), konvice (K). Zkrácená varianta popisky bez PH1680-ds-.

Tab. 32: Prague Castle, waste pit 1680. Overview of glass finds – goblets (P), beakers (Č), jug (K). Shortened version of description without PH1680-ds-.

Tab. 33: Pražský hrad, odpadní jámka 1680. Přehled nálezů skel – misky (M), láhve (L), lahvičky (L), lampa (LA), urinal (U), neurčitelný tvar (N). Zkrácená varianta popisky bez PH1680-ds-.

Tab. 33: Prague Castle, waste pit 1680. Overview of glass finds – bowls (M), bottle (L), small bottles (L), lamp (LA), urinal (U), unidentified (N). Shortened version of description without PH1680-ds-.

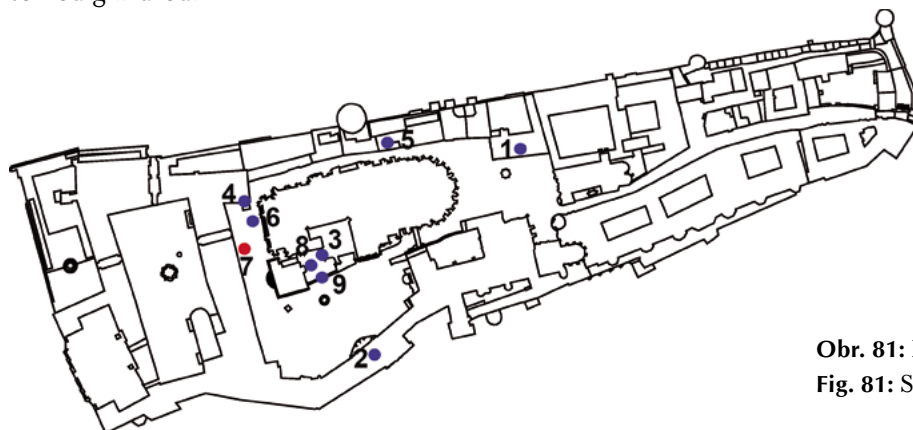
2.3.7. ODPADNÍ JÍMKA R (1609–1610)¹⁰⁶

SHRnutí

Z odpadní jímky R byl analyzován soubor keramiky a skla. Keramiku reprezentuje celkem 39 celých, případně z podstatné části rekonstruovaných keramických nádob a 63 střepů různé velikosti (*Blažková – Vepřeková 2015*, 449–471). Téměř dvě třetiny identifikovaných tvarů tvoří hrnce (27 ks; 69,2 %). Nálezový soubor dále obsahoval pět hlubokých i mělkých mís (12,8 %) a tři pánve na třech nožkách (7,7 %). Výčet tvarů doplňují dvě dózičky a po jednom nálezu džbán a poklička (*graf 17*).

Analýza nálezů podle technologických skupin dokládá, že mezi hrnci jednoznačně převažuje světle se pálicí keramika opatřená vnitřní glazurou (81,5 %; *graf 18*). Současně lze také při detailnějším makroskopickém vyhodnocení keramické hmoty zaznamenat ústup béžově se pálicí hlíny s vnitřní glazurou ve prospěch světle béžové s nižší příměsí křemičitého ostřiva a výraznější nástup světle béžové a béžové bílé hlíny s vnitřní glazurou.

Mezi zcela výjimečné nálezy lze zařadit polychromní džbán (*tab. 35*), u něž lze předpokládat, že je vyroben z cihlově červeně se pálicí hlíny a opatřen vnitřní polotransparentní žluto-okrovou glazurou a vnější polychromní glazurou. Mezi ostatními tvary byla identifikována hluboká mísa ze skupiny tzv. berounského zboží a také dvě větší torza a dva zlomky okrajů mělkých mís vyrobených z bíle se pálicí hlíny s malovanou výzdobou. Všechny tři pánve na třech nožkách, náleží do skupiny světle se pálicí hlíny s vnitřní glazurou. Ze světle se pálicí neglazované hlíny byla vyrobena poklička. Výčet použitých technologických skupin uzavírají dvě kameninové dózičky, které byly oxidačně pálené a opatřené vnější hnědou solnou glazurou.

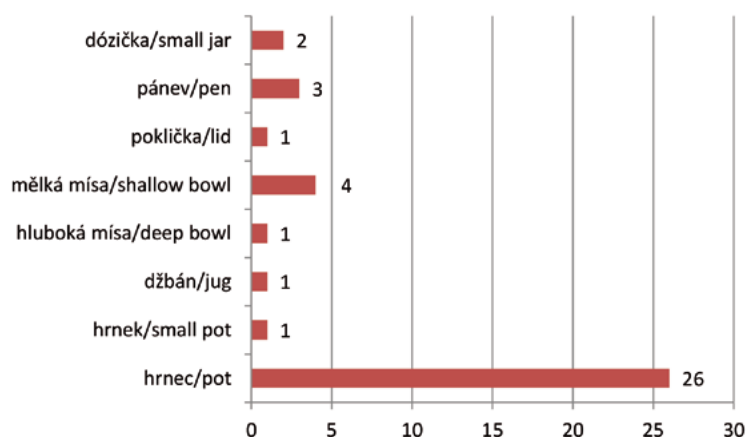

Obr. 81: Lokalizace odpadní jímky R.
Fig. 81: Site of the waste pit R.

DATACE

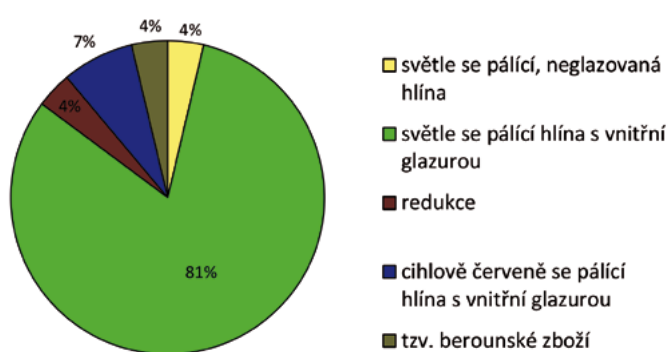
Nálezový soubor skla obsahuje celkem 46 různě velkých předmětů a fragmentů, z nichž bylo 38 publikováno (*Blažková – Vepřeková 2015*, 473–491). V porovnání s keramickou částí se v něm nachází poměrně značný počet skel, která jsou především z hlediska výzdobných technik velmi různorodá. Ploché sklo je zastoupeno jediným fragmentem okenního terčíku o průměru 11,6 cm (*PH1609-ps-OS-01*). Mezi zástupci dutého skla dominují poháry (20 ks) a láhve, které doplňují číše a mísa. Pro charakterizaci nálezového souboru skla z odpadní jímky R jsou velmi důležité fragmenty neurčitelného skla (*graf 19*). Mezi poháry se objevuje jak varianta s vejčitou (*tab. 37/P-01–04*, 15), tak s vřetenovou kupou (*tab. 37/08*, 10, 11, 22). Mezi dřívky je zastoupena většina renesančních variant – s jednoduchým (*tab. 37/P-19*, 20) nebo zdvojeným prstencem (*tab. 37/P-04*, 06), s dutým balustřikovým dříkem (*tab. 37/P-05*), dutým oválným (*PH1609-ds-P-07*, 14, 16), s dutým oválným dříkem zdobeným optickým dekorem vertikálních žeber (*tab. 37/P-14*), balustřikovým s optickým dekorem dvou protilehlých lvích maskaronů a girland (*tab. 37/P-17*), jednoduchým protáhlým dříkem (*PH1609-ds-P-15*) a konečně dříkem hutně zdobeným (*tab. 37/P-12*). Poháry zdobí různé varianty optického dekoru, rytí diamantem a malba emailem (*tab. 37/N-09*). Mezi čísemi si pozornost zaslouží kresebně rekonstruovaná jednoduchá číška na nízké patce z chalcedonového skla (*tab. 37/Č-03*). V nálezovém souboru se vyskytují láhve s hruškovitým tvarem (*tab. 37/L-01*) a také čtyřboké a osmiboké lahve (*tab. 37/L-08*). Mezi neurčitými tvary skel byl identifikován zlomek kupy poháru fukaného do formy (*tab. 37/N-02*), fragment neurčitého předmětu zdobeného filigránovou technikou typu vetro a fili střídající se s vetro a retorti (*PH1609-ds-N-03*), část patky z kobaltově modrého skla stáčené z vláken (*tab. 37/N-04*), část kupy zdobené plátkováním zlatem (*tab. 37/N-06*) a konečně fragment žilhaného vícebarevného skla z neurčitelného tvaru (*PH1609-ds-N-10*).

¹⁰⁶ Vzhledem k umístění odpadní jímky R do prostoru Středního křídla pro ni platí stejné údaje o vývoji historické zástavby v daném místě jako pro jímku 1680, viz kap. 2.3.6., Odpadní jímka 1680.

Graf 17: Zastoupení jednotlivých keramických tvarů v nálezovém souboru z odpadní jámky R.

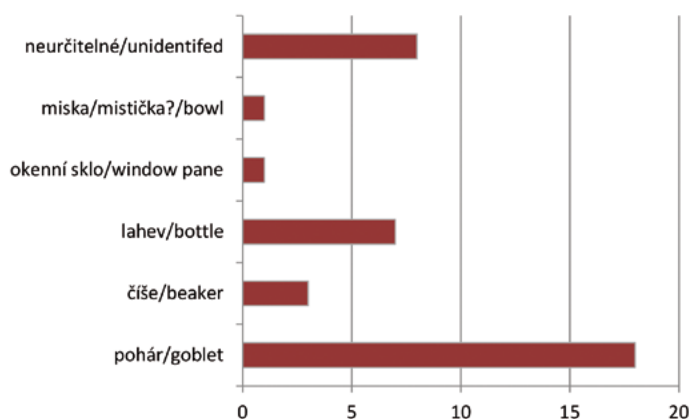
Graph 17: Individual ceramics forms in the assemblage from waste pit R.

Graf 18: Rozdělení nálezů hrnců z odpadní jámky R podle výrobní suroviny a výrobní technologie.

Graph 18: Grouping of pot finds from waste pit R based on raw material and production technology.

Yellow – light fired clay, unglazed clay; green – light fired clay with inner glaze; brown – reduction fired ceramics; dark blue – brick red fired with inner glaze; khaki – so-called Beroun ware.

Graf 19: Zastoupení skleněných předmětů v nálezovém souboru z odpadní jámky R.

Graph 19: Glass fragments in the assemblage from waste pit R.

DATA

Stejně jako v ostatních případech existuje i u jámky R několik nálezů, které lze rámcově datovat a s jejich pomocí definovat pravděpodobné období fungování odpadní jámky R. Jde o výrobky tzv. berounského zboží, kameninovou produkci a džbán zdobený polychromní glazurou.

Zcela výjimečné postavení v nálezovém souboru zaujímá polychromní džbán s plastickou výzdobou (tab. 27),¹⁰⁷ který má soudkovité tělo odsazené na patku. Patrně nálevkovitě se rozvírající hrdlo se docho-

¹⁰⁷ Polychromní keramika se vyznačuje použitím vícebarevné glazury, kdy se na rozdíl od malované keramiky nepřekrývá několik barev glazury. K malování se častěji používal štětec. Společně s vícebarevnou glazurou tvoří hlavní výzdobný motiv plastická aplikace s pečlivě propracovanými detaily (Stephan 1987, 25).

valo jen z jedné třetiny. Z páskového ucha se zachovala pouze dolní část, horní byla patrně připojena na hrdlo, které chybí. Předpokládaná výška džbánu je okolo 28,0 cm. Vzhledem k tomu, že byl džbán pomoci sádry zcela domodelován, lze se pouze domnívat, že byl vyroben z cihlově červeně se pálicí hlíny s oboustrannou glazurou. Dvojice svislých barevných pruhů s rytou konturou jej rozděluje na čtyři pole; ve třech je umístěn nejen oválný plastický medailon, ve čtvrtém je na tělo připojeno ucho. V pozici proti uchu je na medailonu vyobrazena scéna Ukřižování s postavami Panny Marie a Jana Evangelisty po stranách. Na druhém medailonu je znázorněna horní polovina těla muže s plnovousem oblečeného v renesančních šatech – kabátci s límcem, který je sepnutý dvěma řetízky, a s vysokou čepicí. Jde o portrétní medailon Rudolfa II.¹⁰⁸ Na třetím medailonu je znázorněn erbovní znak – pod královskou korunou jsou nad sebou umístěné trojice lvů/levhartů.¹⁰⁹ V místě těsně pod připojením ucha na výduť se nachází plastický nálep v podobě stromu poznání dobrého a zlého (jabloň) a hadem obtácejícím kmen. Plastická výzdoba formou nálepů je velmi precizně provedena, propracována do drobných detailů, včetně tváří jednotlivých postav. Kromě velkých plastických medailonů se v každém poli objevuje trojice drobných kruhových kvítků v podobě malinových nálepů v několika variantách. V poli s medailonem erbu je plastický palmový lístek. Rozmístění drobných plastických nálepů působí nahodilým dojmem. Celý džbán je opatřen polychromní glazurou. K malbě jednotlivých medailonů byla použita kombinace okrově žluté a béžově bílé glazury s využitím tmavě zeleného pozadí. Ústřední barvou je tmavě hnědá, která vyplňuje jednotlivá pole džbánu, určená pro medailony. Pole od sebe oddělují svislé pruhy okrově žluté a béžově bílé glazury. Odsazená patka je zvýrazněna tmavě zelenou glazurou. Na dochované části hrdla je patrné, že k vyplnění motivu vlčích zubů bylo použito béžově bílé a tyrkysové glazury, která se jinde na džbánu neobjevuje. Obecně se rozšíření výroby tohoto technologicky velmi náročného druhu keramiky klade do druhé poloviny 16. až na počátek 17. století. V případě nálezu z odpadní jímky R datuje období vzniku džbánu portrétní medailon Rudolfa II., a proto lze vyjít z předpokladu, že džbán byl vyráběn jako osobní dar na objednávku, zřejmě v období jeho pražského působení (1583–1612). Na tomto místě je třeba podotknout, že v případě tak reprezentativního předmětu může být doba vzniku džbánu značně vzdálena od okamžiku, kdy se ocitl v odpadní jínce. Důvodem, proč byl džbán vyhozen, mohlo být jeho výraznější poškození, konkrétně chybějící hrdlo a horní část ucha, ale také mohl být odstraněn jako symbol panovníka zbaveného moci (v roce 1611).

Z českého prostředí je v současné době známo několik zástupců stolní keramiky, u nichž byla využita velmi podobná výzdobná technika. Jedním je džbán uložený ve sbírce hradu Karlštejna¹¹⁰ (*Scheufler 1978*, 178), další pochází z výzkumu V. Martince v Jindřišské ulici čp. 966/II v Praze,¹¹¹ dále jde o džbán z výzkumu v Orlí ulici čp. 8–12 v Brně¹¹² (*Novotný 1959*, tab. XVII; *Jordánková – Sedláčková 2005*, 644, 646) a holba s postavami apoštolů (ze sbírek Muzea hl. m. Prahy, inv. č. 17543; *Fučíková 1997*, 295, obr. 43). Všechny tyto předměty jsou si natolik podobné, že lze předpokládat jejich výrobu v jediné dílně.¹¹³

108 Portrétní medailon Rudolfa II. s nápisem „RVDOPLHES II D G ROM IMERAT SEMP AVG GERMAN HVNGAR BOHEM“ byl aplikován na kameninový džbán u srovnání 1604. Džbán pochází z oblasti Čáčky – Raeren (*Gaimster 1997*, 224–226, 238).

109 Symbol „Royal Arms of England“ (*Gaimster 1997*, 231).

110 Džbán ze sbírek hradu Karlštejna, inv. č. KA 557. Džbán má hruškovitý tvar, nižší válcové hrdlo, hranolovitou patku a nevýrazně proříznuté ucho. Zdobí jej bohatá plastická výzdoba, která je doplněna řetízky a rytím. Největší medailon se nedochoval celý. Původně šlo o erb v zeleném poli, z něhož se dochoval pouze klenot a fafrnochy. Další větší medailon znázorňuje Agnus Dei a na dvou dalších jsou klečící postava muže, dvě klečící postavy a jedna stojící. Na volných místech těla džbánu jsou nahodile umístěny drobné plastické nálepy v podobě slunce, torza postavy s dřevcem, dvě hlavičky, čtyři květinové medailony, hlava biskupa nebo opata, orel (*Scheufler 1978*, 178).

111 Džbán je opatřen aplikovaným medailonem se šlechtickým erbem rodu Šliků a ukřižováním Krista.

112 Ústřední motiv, který se nedochoval v úplnosti, představuje medailon s výjevem Adama a Evy u stromu poznání. Vlevo od ucha je postava ženy v renesančních šatech. Nápis „RH.TORICA“ na spodním lemu suknice vyjadřuje, že jde o alegorické zobrazení. Druhý medailon vpravo od ucha je velmi poškozen, nejlépe se dochovala pouze písmena „H“, „V“, „S“ v horním okraji a malá část rostlinného motivu. Pod kořenem ucha je výjev ukřižovaného Krista s lotry po obou stranách. Tyto čtyři hlavní reliéfy doplňují celkem nahodile rozmístěné menší aplikace: rozetky, list, žalud, postava muže do pasu, erbovní dvouhlavá orlice s korunou a snad i motiv francouzské lilie. Plastická výzdoba byla kombinována s výrazným barevným dekorem, jehož obrysy byly nejprve vyryty na džbán. Základní barva džbánu je tmavě hnědá, výzdoba je zdůrazněna oranžovou, zelenou a bílou barvou, vnitřní glazura má barvu žlutou. Výrazným dekorativním prvkem je pás ryté klikatky na hrdle mezi dvěma oranžovými pruhy. Jednotlivá pole klikatky střídavě vyplňuje bílá a sytě hnědá barva (*Jordánková – Sedláčková 2005*, 136). Celková výška džbánu je 26,9 cm, průměr dna 9,0 cm a okraje 8,5 cm (*Novotný 1959*, 15).

113 Vícebarevná glazura se častěji než u užitkové keramické produkce využívala u komorových kachlů (*Žegklitz 2012*). Rozšířila se v poslední třetině 16. století (*Blažková – Žegklitz 2016*, 174).

Na základě publikace podobně provedeného džbánu¹¹⁴ (*von Moltthein 1906*, fig. 12, Tafel III) a stejně barevné plastiky nad vchodem do jednoho vídeňského domu (Langegasse Nr. 50) vyslovil B. Novotný domněnku, že výrobcem takovéto technologicky náročné keramiky patrně byla rakouská dílna hrnčírů A. Scheuchenstuela ve Štýru. Příslušnost ke štýrské dílně podle Novotného nepřímo potvrzují dochovaná velká písmena „H“, „V“ a „S“ – (A)ndreas (S)cheuchenstuel (H)afner – na horním okraji neúplného medailonu vlevo od ucha na brněnském džbánu (*Novotný 1959*, 21). Scheuchenstuelovu rodinu císař Rudolf II. povýšil 12. září 1582 do šlechtického stavu. Zda byl jmenovitě povýšen Andreas, není známo. V dobových pramenech je uváděn pouze jako „Meister Andre“ (*von Moltthein 1906*, 7). V letech 1583–1612 pracovalo v dílně „fürnehmbster Maister“ osm hrnčírů, mimo jiné z Bavorska a Lince. Nabízí se tak hypotéza, že by v případě hradního nálezu z odpadní jímky R mohlo jít přímo o osobní dar císaři Rudolfovi II. jako dík za povýšení do šlechtického stavu, nebo naopak povýšení do šlechtického stavu bylo oceněním nevšedního umu. Oba pražské džbány byly vzhledem k osobnímu významu medailonu vyrobeny s vysokou pravděpodobností na objednávku, ale brněnský džbán – pokud v silně poškozeném medailonu nebyl erb majitele – patřil sice k luxusnímu zboží, ale patrně byl určený pro běžný prodej. Vznik obou nálezu v Praze je možné klást do období kolem roku 1600. Díky historickým zprávám a komparaci s dalšími nálezy hmotné kultury, kdy byl jako majitel brněnského džbánu identifikován Matouš Židlochovický (zemřel 1616), i datace opět vychází na přelom 16. a 17. století (*Jordánková – Sedláčková 2005*, 138). Německé archeologické bádání pokládá za centrum výroby tohoto typu polychromně glazované keramiky z druhé poloviny 16. století oblast města Glogau/Glogów, kde byl při archeologickém výzkumu v roce 1904 mimo jiné nalezen i výrobní odpad (*Krabath – von Richthofen 2007*, 86). Produkci dílny v Glogau by tak mohly být nálezy ze studny z města Görlitz, konkrétně mísa na noze (Fußschale; *Krabath – von Richthofen 2007*, Abb. 10), soudkovitý džbán s plastickými nálepy (Krug; *Krabath – von Richthofen 2007*, Abb. 11) a pohár a holba (Bienenkorbhumpen). Analogický nález džbánu pochází ze sbírky hraběte Johanna Nepomuka Wilczeka z hradu Kreuzenstein u Korneuburgu v Dolním Rakousku (*Strauss 1968*, Abb. 25) a ze sbírky paní Ruth Blumka z New Yorkeru (*Strauss 1970*, Abb. 6). Ke stejnému výrobnímu okruhu náleží i talíř ze sbírky podnikatele Vojtěcha Lanny (*Meyer-Heising 1955*, Farbtafel II). Analogický nález mísy na noze pak pochází ze sbírky Hamburského muzea umění a řemesel (*Jedding 1976*, Abb. 54). Džbány vejčitého tvaru s válcovým hrdlem opatřené plastickými aplikacemi s polychromní glazurou se vyráběly i v dolnobavorském Straubingu (*Endres 2005*, 28, Taf. 3). Z uvedeného vyplývá, že určení provenience tohoto druhu polychromní keramiky není za stávajícího stavu poznání možné. V této souvislosti nelze opomenout poměrně nedávno objevený soubor zahradní keramiky z Valdštejnova casina u Jičína. Jde o početný soubor zahradních květináčů, které byly opatřeny vícebarevnou glazurou v kombinaci hnědé, žluté, zelené, šedomodré a plastickými aplikacemi v podobě lvů, putti a malinových nálepu. Vzhledem k místu nálezu a k okázalému provedení je soubor přisuzován Albrechtovi z Valdštejna. Z hlediska provedení je nápadná příbuznost s výše popsanou stolní keramikou (*Matějková 2012*, 161–165; *Svobodová 2012*).

Širší datační interval od druhé poloviny 16. s výraznějším přesahem do první třetiny 17. století nabízejí dva nálezy tzv. berounského zboží (*Žegklitz 2015*, 114, 118) – hrnec (*tab. 34/16*) a hluboká mísa se dvěma uchy (*tab. 36/13*). Hrnec má nálevkovitě se rozevírající tělo, nade dnem nevýrazně odsazené na patku, a široké páskové ucho, které je vedeno nad podstatnou částí výduti. Naproti uchu je zobáček, patrně proto, aby usnadnil vylévání tekutiny. Malovanou výzdobu tvoří kombinace rostlinného a zoomorfního motivu, který je soustředěn do pásu na horní polovinu výduti. Pravidelně se střídá stojící pták a stylizovaný motiv rostliny. Po pásu následuje pět horizontálních, béžových, malovaných linek. Z hluboké mísy (*tab. 36/13*) se nedochovalo ani padesát procent původního tvaru, přesto však bylo možné rekonstruovat její podobu. Má nálevkovitě se rozevírající tělo s mírně odsazeným dnem, těsně pod okrajem se nachází plastická lišta členěná pomocí kolku. Na vodorovně vyloženém, mírně dovnitř zataženém okraji jsou posazena dvě protilehlá třmenová ucha. Ve skutečnosti se dochovalo pouze jedno, ale druhé lze předpokládat. Na vnější straně dna mísy byly zjištěny nehluboké a nepravidelné rýhy. Malovaná výzdoba se uplatňuje jak na vnitřní, tak na vnější straně, na okraji i na uchách. Propracovanější malovaná výzdoba v podobě kombinace geometrických a stylizovaných rostlinných motivů se objevuje na vnitřní straně mísy, zatímco výzdoba na vnější straně tvoří pouze horizontální béžové a zelené linie dvakrát střídané s béžovými vlnkami, jdoucími kolem celého obvodu nádoby. Ústřední malovaný motiv je umístěn na vnitřním dně čle-

114 Džbán vysoký 35,0 cm má soudkovitý tvar těla, které je odsazeno na patku, a válcové hrdlo zakončené přímým okrajem. Džbán je opatřen cínovým víčkem. Na jeho těle se uplatňuje plastická výzdoba v podobě tří medailonů – Adam a Eva u stromu poznání, Kristus s ženou u studny. Na volných místech jsou nahodile umístěny další plastické motivy – např. madona, Agnus Dei, malé rozetky. Na válcovém hrdle jsou zobrazeny tři obličejové andělů. Dolní část výduti zdobí cikcaková linie. Hladké plochy džbánu jsou opatřeny opakně modrou glazurou, na plastických aplikacích je použita polotransparentní glazura – bílá, hnědá a zelená.

něném béžovými čarami na čtvrtiny, které vyplňuje stylizovaný rostlinný motiv, připomínající zelený čtyřlístek s béžovou konturou. Následuje zelený pruh a pětice světle béžových linií. Vnitřní plochu stěny zdobí pravidelně se střídající geometrický motiv kruhů, dělených propletenou dvojitou béžovou vlnkou, se stylizovaným motivem čtyřlístků, zmenšeninou ústředního motivu. Horní plochu okraje pokrývají hustá, jednoduchá, světle béžová esíčka, dochované ucho zdobí příčné béžové čárky.

Dvě větší torza mělkých mís (*tab. 36/14, 15*) a dva zlomky okrajů (*tab. 36/133, 134*) jsou vyrobeny z bíle se pálicí, jemně plavené hlíny. Všechny nálezy jsou zdobeny malovanou výzdobou v provedení kombinace stylizovaného rostlinného a geometrického motivu. Malba je vyhotovena zelenomodrou a tmavě cihlově červenou glazurou na světle béžovém až bílém podkladu. Stupeň zachování malované výzdoby mísy *tab. 36/14* je velice špatný a původní motiv a především barevnost lze na většině nádoby pouze tušit; zachování původní barvy malby u mísy *tab. 36/15* je výrazně lepší. Na dně nádoby je namalována šestice hnědočervených květů (tulipánů?), kterou ohraničuje čtveřice zelených kružnic, po nichž následuje nejbohatší pás malované výzdoby na podokrají, která se však dochovala pouze z malé části. Paralely k těmto nálezům jsou známy jak z pražského prostředí (např. *Blažková-Dubská 2007*, fig. 13; *Rückl – Havrda – Tryml 2007*, fig. 21), tak mimo něj (*Krabath 2012*, 75–79, Abb. 62/2; *www.esbirky.cz/predmety* – inv. č. P18022). Období výroby této keramiky je datováno do poslední třetiny 16. až první třetiny 17. století.

Obě kameninové dózičky (*tab. 36/18, 19*) stejně jako nálezy z předchozích odpadních jímek patrně pocházejí z oblasti západního Saska – východního Durynska (*Krabath 2012*, 70–75, Abb. 55, 57, 58; *Scheidmantel – Schifer 2005*, 148–150, 239–242, Tafel 30/11–33, 35–41).¹¹⁵

Jako ve všech archeologických souborech tvoří i zde nejpočetnější složku běžná hrnčířská produkce kuchyňské keramiky, která je z hlediska datace problematická. Na základě obecně uznávaných datačních pravidel pro hrnce raného novověku (*Pajer 1983*, 38–46) lze v případě souboru z odpadní jímký R konstatovat, že 22 kusů z celkového počtu 26 hrnců (84,6%) patří k raně novověké keramické produkci nejdříve z druhé poloviny 16. století. Hrnce jsou soudkovité a zdobí je rýhování, především plošné, pokrývající čtvrtinu až třetinu horní části výduti; v jednom případě výzdobu tvoří dvojnásobná rýha na podokrají. Analogický nálezy pro hrnce *tab. 34/9* lze nalézt u hrnců z vrstvy 3–4 z odpadní jímký v domě pasíře Prokopa čp. 220 z Tábora (*Krajíc a kol. 1998*, 213, obr. 84), které jsou datované do druhé poloviny 16. až na počátek 17. století. Pro dataci nejdříve do druhé poloviny 16. století svědčí i modelace ucha, které je delší a nejčastěji vzniká tažením, přičemž se u něj současně eliminuje prožlbení vnější plochy. V některých případech se objevuje proříznutí jednou, případně dvěma rýhami. V nálezovém souboru byly identifikovány dva neúplné hrnce, jejichž celá těla členila vývalková šroubovice (*tab. 34/31, 10*). Analogie lze nalézt ve skupině H 90 v Mostě (*Klápště 2002*, tab. 103/5), případně v Ústí nad Labem-Předmostí čp. 43 (*Cvrková – Černá 2007*, obr. 2B/10), které jsou datovány do druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století. U dvou hrnců (*tab. 34/23, 144*) se objevila plošná rádélková výzdoba pokrývající horní třetinu výduti, oba jsou vyrobeny z cihlově červeně se pálicí hlíny a opatřeny vnitřní glazurou.

Z dochovaných větších či menších torz tří pánví na třech nožkách (*tab. 36/27, 32*) lze usuzovat, že jde již o raně novověkou produkci, kdy výška nožek tvoří nejméně polovinu celkové výšky pánve. Všechny mají nezdobenou výduť. Jediné dochované držadlo je zakončeno do zúžení. Tyto základní charakteristiky opět odkazují na produkci nejdříve druhé poloviny 16. století.

SKLO

Nejvýraznější skupinou nálezů skel z odpadní jímký R jsou poháry, celkem jich bylo identifikováno 20. Jak bylo uvedeno výše, soubor je velmi různorodý, obsahuje jak několik variant provedení poháru – s vejčitou i vřetenovou kupou, tak několik výzdobných technik typických pro renesanční produkci. Oblíbeným výzdobným a jedním z nejběžnějších dekorů byl optický (např. *Baumgartner 2005*, 58, 59; *Blažková-Dubská 2007*, fig. 22/1; *Drahotová 2005*, 182, 183; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*; *táž 2007*, 208, 209; *Tarcsay 2008a*, 123, Abb. 111), který se kromě pohárů uplatňoval i na dalších tvarech (např. láhve). Naopak poháry zdobené technikou rytí diamantem se řadí do skupiny honosných skel (*Blažková-Dubská 2007*, fig. 22/5; *Drahotová 2005*, 144–149; *Hess – Husband 1997*, 182, 221–233; *Sedláčková 1998*, 70, 71; *Sedláčková – Rohanová 2016*, fig. 20b; *Strasser 1989*, 9–22). Poháry s balustřikovým dríkem, buď s dutým (*tab. 37/P-05*; *Sedláčková 1998*; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 201–239; *Tarcsay 2008a*, 129, Abb. 118; *Willmott 2002*, 59/10.2; *Žegklitz 2007*, fig. 39/6) nebo optickým dekorem dvojicí lvích maskaronů a girland zdobených tvarů (*tab. 37/P-17*; *Hannig 2009*, Taf. 37/1; *Hess – Husband 1997*, 176, 177; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P2/5, P4/4, P5/10; *Laméris 2015*, 48, 49; *Sedláčková 1997*; *táž 1998*; *Tarcsay 1999*, 107/F4, 108/F28; *táž 2008a*, 130, Abb. 119; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 240–256; *Willmott 2002*, 63, 64; *Žegklitz 2007*, fig. 39/7) jsou rozšířené po celé

¹¹⁵ Viz kap. 3.3.4. – odpadní jímký S; 3.3.5. – odpadní jímký z Vikářské ulice čp. 37/IV; 3.3.6. – odpadní jímký 1680.

Evropě. Do skupiny honosných skel lze v každém případě zařadit torzo hutně zdobeného dřívku s jedním prstencem (*tab. 37/P-12*), který byl vytvořen jednoduchým natavením tvarované skloviny v kombinaci s natavenými tordovanými, vzájemně stáčenými tyčinkami. V tomto případě jde o produkci první čtvrtiny 17. století (*Henkes 1994*, 213–222; *Hess – Husband 1997*, 182–185; *Jordánková – Rohanová – Sedláčková 2014*, P5/2; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 208–217; *Lutz 1992*, 93; *Sedláčková 1998*; *Tarcsay 1999*, 132, Abb. 120). I ostatní poháry vykazují znaky renesanční produkce, a tak lze souhrnně konstatovat, že chronologické zařazení všech pohárů odpovídá druhé polovině 16. až první čtvrtině 17. století. Z datačního hlediska celého nálezového souboru je významný fragment chalcedonového skla pocházející z jednoduché číšky na nízké patce, kterou bylo možné kresebně rekonstruovat (*tab. 37/Č-03*). Chalcedonové sklo se vyrábělo nejdříve okolo roku 1500 v italských Benátkách. Tyto výrobky v době svého vzniku náležely mezi luxusní předměty (*Hess – Husband 1997*, 90; *Lanmon – Whitehouse 1993*, 100–105; *Strasser 1989*, 105, 106; *Theuerkauff-Liederwald 1994*, 31–35). Výjimečnost chalcedonového skla dokládá skutečnost, že nálezový soubor z odpadní jímky R je jediným, ve kterém bylo chalcedonové sklo nalezeno. Mezi neurčitelnými fragmenty skla byl zaznamenán zlomek žíhaného vícebarevného draselno-vápenatého skla, jehož příslušnost ke sklu chalcedonovému nelze jednoznačně určit. Rekonstruované tvary láhví (*PH1609-ds-L-01, 04–06, 09, 10*) náleží běžné renesanční produkci druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století (např. *Drahotová 2005*, 176, 182, 183; *Henkes 1994*, 241–243; *Podliska 2003*; *Sedláčková 1997*; *Tarcsay 1999*, 182, 243/F20; *táž 2008a*, 138, Abb. 130). Za samostatnou zmínku stojí pouze osmiboká láhev zdobená optickým dekorem vertikálních žebér, která je datovaná do stejného období jako všechny ostatní láhve. Mezi neurčitelnými fragmenty skla byl nalezen zlomek kupy patrně poháru (*tab. 37/N-09*), který zdobila emailová malba pelikána krmícího mláďata svou vlastní krví, symbolický motiv sebeobětování Ježíše Krista. Malba je provedena v zelené, bílé, černé, červené, hnědé a žluté barvě. Do 17. století datuje fragment kupy poháru nebo číšky (*tab. 37/N-02*) použitá výzdobná technika foukání do formy, který zdobí reliéf v podobě dvouhlavé orlice. Je vyroben z draselno-vápenatého skla (*Baumgartner 2005*, 84, 85; *Kerssenbrock-Krosigk 2009*, 79–84; *van Eck 1995*, 382, 168).

S výjimkou chalcedonového skla, hutně zdobeného dřívku, dvou částí kup pohárů zdobených technikou rytí diamantem a fragmentu kupy foukané do formy patří ostatní nálezy skla z odpadní jímky R k běžné, převážně domácí produkci druhé poloviny 16. až první čtvrtiny 17. století.

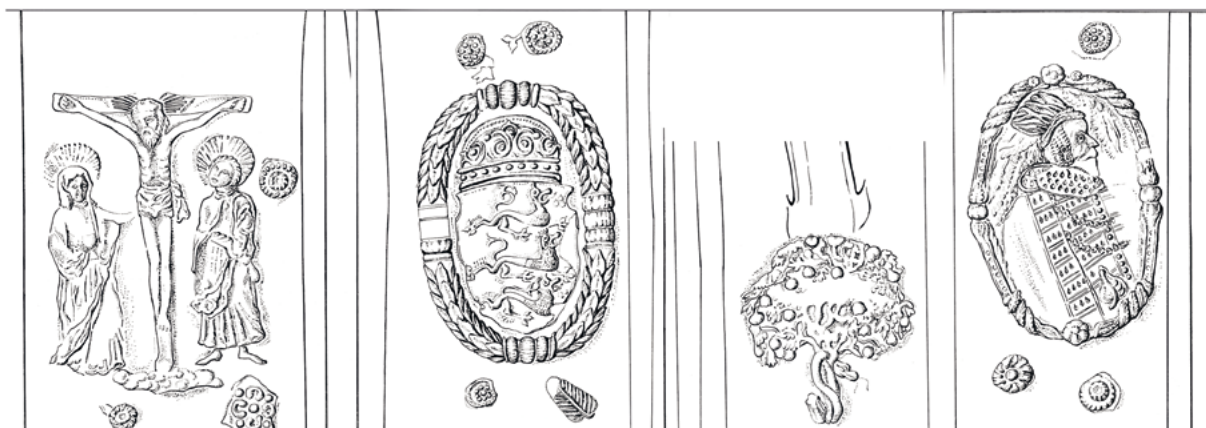
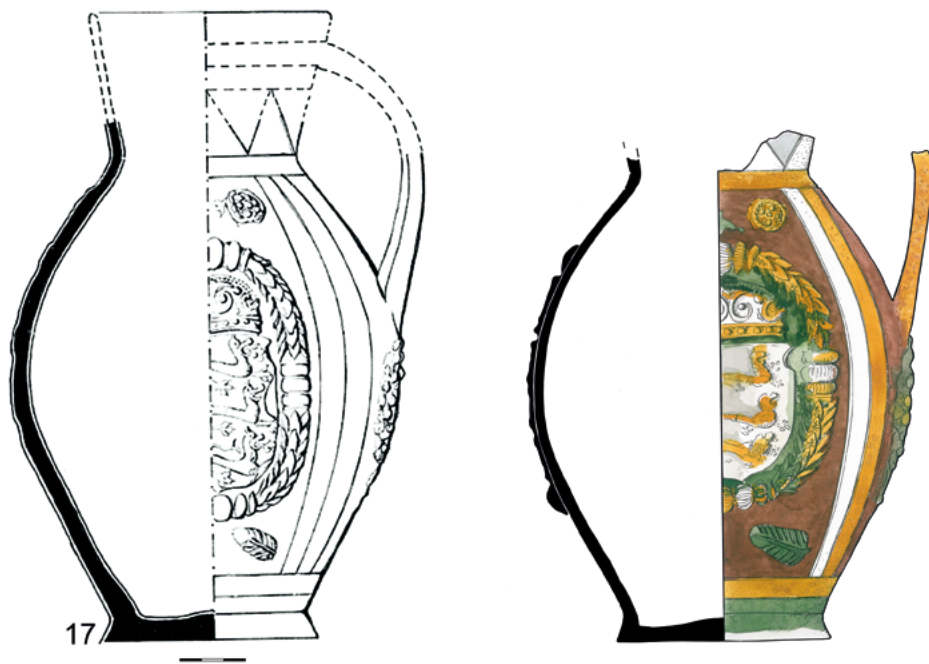
ZÁVĚR

Na základě analýzy nálezového souboru lze užívání odpadní jímky R (1609–1610) datovat do poslední čtvrtiny 16. století až první třetiny 17. století. Tedy s velkou pravděpodobností do období, které je zachyceno soupisem z roku 1620 a z něhož vyplývá, že objekt v místě dnešního Středního křídla v té době užíval jako byt a dílnu dvorní čalouník císařů Rudolfa II. a snad i Matyáše I. Jeho jméno neznáme, ale z jiné zprávy, dokládající opravu domu, je zřejmé, že zde na přelomu 16. a 17. století bydlel nejvyšší čalouník Tomas Nicolai. Dále zde bydlel trabant Wolf Mauer a dvorní krejčí. Všechny tyto osoby se mohly podílet na zaplňování odpadní jímky R, jejíž existence se definitivně uzavřela nejpozději v souvislosti s budováním Středního křídla, tj. po roce 1643.

Kromě převažující běžné keramiky a skla pochází z odpadní jímky R luxusní džbán s polychromní glazurou, kameninové dózičky, tzv. berounské zboží a fragment chalcedonového skla, patrně benátského původu. Je pravděpodobné, že získat předměty tak vysoké kvality mohlo být v možnostech dvorských služebníků.

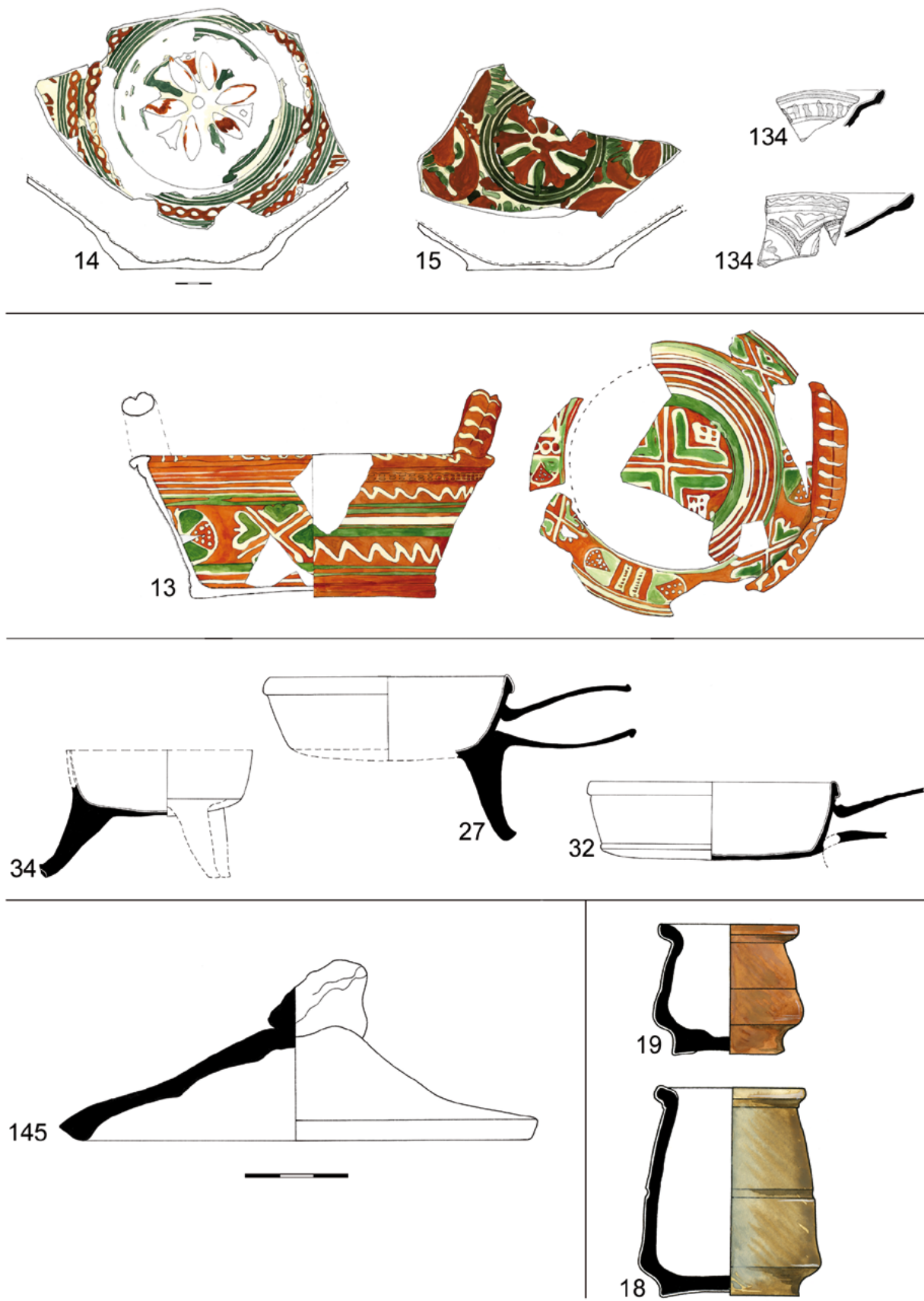

Tab. 34: Pražský hrad, jímka R. Přehled hrnců.
 Tab. 34: Prague Castle, wastepit R. Overview of pots.

Tab. 35: Pražský hrad, jímka R. Džbán inv. č. 17, rozkresba výzdoby.

Tab. 35: Prague Castle, waste pit R. Jug Inv. No. 17 with details of decoration.

Tab. 36: Pražský hrad, jímka R. Přehled mís, pánví, pokličky a dóziček.

Tab. 36: Prague Castle, waste pit R. Overview of bowls, pipkins, lid and small container.